

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

9-12 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE ARKADAŞ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Başak ÇİLOĞLAN

Danışman: Doç. Dr. Zeliha YAZICI

Antalya

2022

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

29/07/2022

Başak ÇİLOĞLAN

İmzası

ÖNSÖZ

Akademik çalışmalarımın bir başlangıcı ve ilerleyen yıllardan bana fayda sağlayacağını düşündüğüm bu çalışmamda bilgi birikimi, desteği, kişiliği ile her zaman örnek alacağım, elini hep omuzumda hissettiğim değerli tez danışmanım Doç. Dr. Zeliha YAZICI' ya yardımlarından ve bu tezin tamamlanmasında gösterdiği emeklerden dolayı şükranlarımı sunarım.

Araştırmada uyguladığım ölçeklere gönüllü katılan öğrencilere ve gönüllü katılımcılara ulaşmamı sağlayan değerli öğretmen arkadaşlarıma ve idarecilerime, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Akademik çalışma yapmam yönünde beni destekleyen, verdiğim her kararda yanımda olan, bilgisinden ve tecrübesinden faydalandığım canım arkadaşım Yunus AYDIN'a ve akademik bilgi birikimi ve sabrıyla her zaman destek olan canım ablam Fatma ÇİLOĞLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bugünlere gelmemde büyük emeği olan canım annem Necla KIDIR'a ve bütün kardeşlerime sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

9-12 YAŞ ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE AKRAN İLİŞKİLERİ

ÇİLOĞLAN, Başak

Yüksek Lisans, Sınıf Eğitimi Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Zeliha YAZICI

Temmuz 2022, 101 sayfa

Bu araştırmada ön ergenlik döneminde olan 9-12 yaş çocuklarda akran zorbalığı ve akran ilişkilerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Antalya İli Kepez, Muratpaşa ve Konyaaltı ilçeleri Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, ortaokulların beş, altı ve yedinci sınıfında öğrenim gören toplam 150 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada ergenlere ve ailelerine ilişkin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu", ergenlerin akran ilişkilerini belirlemek amacıyla "Akran İlişkileri Ölçeği", ergenlerin akran zorbalığı davranış eğilimlerini değerlendirmek amacıyla "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu" uygulanmıştır. Araştırma sonucunda 9-12 yaş arası ergenlerde sözel zorbalık, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık eğilimleri olmadığı, ancak düşükte olsa fiziksel zorbalık davranış eğilimi olduğu belirlenmiştir. Zorbalık yapma eğiliminin cinsiyet, yaş, sınıf seviyesi, anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca 9-12 yaş arası çocukların akran ilişkilerinde bağlılık, güven ve özdeşimin ön planda olduğu görülmüştür. Değişkenler açısından akran ilişkilerinde anne öğrenim düzeyine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Son olarak akran ilişkileri ile akran ilişkileri ile zorbalık davranış eğilimleri arasında orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimler: Akran İlişkileri, Zorbalık, Akran Zorbalığı, Ortaokul Öğrencileri

ABSTRACT

BULLYİNG İN 9-12 YEAR OLD CHILDREN AND PEER RELATIONSHIPS

ÇİLOĞLAN, Başak

Graduate, Department of Classroom Education

Supervisor: Assoc. Prof. Zeliha YAZICI

July 2022, 101 pages

In this study, it was aimed to examine the peer relations and bullying tendencies of children aged 9-12 in pre-adolescence. Relational survey model, one of the quantitative research methods, was used in the research. The research consists of 150 adolescents studying in the fifth, sixth and seventh grades of secondary schools affiliated to the Provincial Directorate of National Education in Antalya Province Kepez, Muratpaşa and Konyaaltı districts. In the study, the "Personal Information Form" prepared by the researcher to determine the socio-demographic characteristics of the adolescents and their families, the "Peer Relationship Scale" to determine the peer relationships of the adolescents, and the "Peer Bullying Scale" to evaluate the adolescents' bullying behavior tendencies were applied. As a result of the research, it was determined that there were no verbal bullying, isolation, spreading rumors, damaging things and sexual bullying tendencies in adolescents between the ages of 9-12, but physical bullying behavior tendency was at a low level. It has been found that the tendency to bully differs significantly according to gender, age, class level, and parent education level. In addition, it has been observed that commitment, trust and identification are at the forefront in peer relations of 9-12 year old children. In terms of variables, it was determined that peer relations differ according to the education level of the father. Finally, it has been determined that there is a moderate negative relationship between peer relations, peer relations and bullying behavior tendencies.

Keywords: Peer Relations, Bullying, Peer Bullying, Middle School Students

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Araştırmanın Tanımları	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Zorbalık Kavramı ve Akran Zorbalığı	7
1.2. Akran Zorbalığı Türleri	10
1.3. Akran Zorbalığının Nedenleri.....	12
1.3.1. Bireysel Nedenler	12
1.3.2. Ailesel Nedenler	13
1.3.3. TV, Medya ve Oyunlardan Kaynaklanan Nedenler	14
1.3.4. Akran İlişkilerinden Kaynaklanan Nedenler	15
1.3.5. Okul Ortamından Kaynaklanan Nedenler	15
1.4. Zorbalık Grupları	16
1.4.1. Zorbaların Kişisel ve Sosyal Özellikleri	17
1.4.2. Kurbanların Kişisel ve Sosyal Özellikleri	18

1.4.3.	İzleyicilerin Kişisel ve Sosyal Özellikleri.....	20
1.5.	Zorbalık Davranışını Açıklayan Kuramlar	21
1.5.1.	Sosyal Bilgi İşleme Kuramı	22
1.5.2.	Zihinsel Çerçeve Kuramı	22
1.5.3.	Sosyal Etkileşim Kuramı	23
1.5.4.	Ahlaki Gelişim Kuramı.....	24
1.6.	Akran Zorbalığının Sonuçları	24
1.7.	Ergenlikte Akran İlişkileri	26
1.8.	Akran Zorbalığı ve Akran İlişkileriyle İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar ..	28
1.9.	Akran Zorbalığı ve Akran İlişkileriyle ilgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	31

BÖLÜM III

YÖNTEM

2.1.	Araştırmanın Modeli	33
2.2.	Katılımcılar/Çalışma Grubu.....	33
2.3.	Veri Toplama Araçları	34
2.4.	Veri Toplama Süreci.....	36
2.5.	Verilerin Analizi.....	36

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.	Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4.2.	İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	39
4.3.	Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	40
4.4.	Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	41
4.5.	Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	47

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma	51
5.2. Sonuç	58
5.3. Öneriler	59
KAYNAKÇA.....	61
EKLER.....	82
EK-1 Veli Onam Formu	82
EK-2 Öğrenci Gönüllü Katılım Formu.....	83
EK-3 Öğrenci Bilgi Formu	84
EK-4 Ölçek Kullanım İzni.....	85
EK-5 Etik Kurul Kararı.....	87
EK-6 Araştırma Uygulama İzni.....	88
EK-7 Bildirim Sayfası	89
ÖZGEÇMİŞ.....	90
İNTİHAL RAPORU	91

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.2.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri.....	34
Tablo 4.2.1. Akran İlişkileri Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler	39
Tablo 4.3.1. Akran Zorbalığı Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeği Arasındaki Korelasyon	40
Tablo 4.4.1. Akran Zorbalığı Ölçeği ve Cinsiyete Göre Yapılan Mann-Whitney U Testi	41
Tablo 4.4.2. Akran Zorbalığı Ölçeği ve Yaş Göre Yapılan Mann-Whitney U Testi	42
Tablo 4.4.3. Akran Zorbalığı Ölçeği ve Sınıf Düzeyine Göre Yapılan Kruskal-Wallis H Testi	43
Tablo 4.4.4. Akran Zorbalığı Ölçeği ve Anne Öğrenim Düzeyine Göre Yapılan Kruskal-Wallis H Testi.....	44
Tablo 4.4.5. Akran Zorbalığı Ölçeği ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Yapılan Kruskal-Wallis H Testi.....	46
Tablo 4.5.1. Akran İlişkileri Ölçeği ve Cinsiyete Göre Yapılan Mann-Whitney U Testi.....	47
Tablo 4.5.2. Akran İlişkileri Ölçeği ve Yaş Göre Yapılan Mann-Whitney U Testi	48
Tablo 4.5.3. Akran İlişkileri Ölçeği ve Sınıf Düzeyine Göre Yapılan Kruskal-Wallis H Testi	48
Tablo 4.5.4. Akran İlişkileri Ölçeği ve Anne Öğrenim Düzeyine Yapılan Kruskal-Wallis H Testi.....	49
Tablo 4.5.5. Akran İlişkileri Ölçeği ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Yapılan Kruskal-Wallis H Testi.....	50

BÖLÜM I

GİRİŞ

Gelişimsel açıdan ergenlik, bireyin yaşamında fizyolojik değişimle birlikte bilişsel, sosyal ve duygusal değişimlerin en hızlı olduğu yaşam dönemlerinden biridir. Birey bu dönemde meydana gelen bir dizi fizyolojik değişimle birlikte (cinsiyete özgü fiziksel görünüm değişiklikleri) bilişsel ve psiko-sosyal değişimlere uyum sağlama sürecine girmektedir. Ergenlik döneminin en temel gelişim görevleri; bireyin kendi fiziksel görünüşünü kabul etmesi ve bedenine uyum sağlaması, toplumsal cinsiyet rolünü benimsemesi, her iki cinsiyetten akranlarıyla yeni ve olgun iletişim kurması, anne-babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsız ilişkiler kurarak kendi özerk-bağımsız kimliğini oluşturmaktır (Hortaçsu, 2003). Ergenler özerklik, kimlik arayışı ve sosyalleşme gibi temel gelişimsel gereksinimlerini aile, akran ve okul gibi sosyal ortamlarda karşılarlar. Ergenlik döneminde sosyal yönelim aileden akranlara doğru kaymaya başlar. Akranlarla kurulan sosyal ilişkiler, çocukluk dönemindeki akran ilişkilerinden daha fazla önem kazanır. Ergenler zamanlarının büyük bir bölümünü akranlarıyla birlikte geçirirler. Sosyalleşme sürecinde ailelerinin tutum ve değerlerinden daha fazla akranların ilgi, tutum ve değerlerinden etkilenirler (Yıldırım ve Canpolat, 2017). Arkadaşlığın önem kazanması ile akran gruplarının baskısı, ergen yaşamında aileden daha etkin olmaya başlar. Okulda ya da okul dışında zamanını genellikle akranlarla birlikte geçirme eğilimi, akranlarla birlikte hareket etme ve ortak davranışlar sergileme eğilimi artar. Akranlarla kurulan olumlu etkileşim deneyimleri ya da sosyal ilişki türü ergenin psiko-sosyal gelişimini destekleyici bir işlev görürken, olumsuz sosyal etkileşim türü ergenlerde toplumsal olarak kabul edilmeyen davranış şekillerinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Akran ilişkilerinde yaşanan sorunların bir sonucu olarak ergenlerin bazılarında saldırgan ya da zorbalık davranış eğilimleri, bazılarında ise zorba-kurban ya da kurban olma eğilimi görülebilmektedir. Akran ilişkilerinde karşılaşılan saldırgan ya da zorbalık davranışları, ergenlerin duygusal, sosyal, psikolojik ve akademik yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Spriggs vd., 2007).

Akran zorbalığı, gelişen dünya ile ilk çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar hemen hemen her yaş ve her sosyal ortamda görülebilmektedir. Ancak akran zorbalığına ilişkin olayların en sık yaşandığı gelişim dönemi ergenlik, sosyal ortam ise okullardır. Okul yaşamı

çocukların hem akademik hem de psiko-sosyal yaşamının iç içe geçtiği sosyal ortamlardır. Okul ortamında karşılaşılan saldırganlık ya da zorbalık davranışları ergenlerin ruhsal bunalım, huzursuzluk, okuldan ve okul çevresinden uzaklaşma, akademik başarıda düşme gibi psiko-sosyal sorunların yaşamasına neden olmaktadır (Bayar ve Uçanok, 2012).

1.1. Problem Durumu

İnsan yapısı gereği sosyal bir varlıktır, insanların diğer insanlardan bağımsız ve iletişim kurmadan yaşamaları beklenemez. Birlikte yaşayan insanlar sosyalleşmekte, üretmekte ve ürettiklerini paylaşmaktadır. Böylece insan içinde bulunan şiddet duygusunu kontrol edebilmeyi öğrenmiştir. Ancak bu dürtülerin ne zaman ne durumlarda ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Bu sebeple insanlar ekonomik, cinsiyet, din, dil, ırk fark etmeksizin başka bireyleri şiddete maruz bırakabilmektedirler. Öğrencilerin, okullarda yaşadıkları zorbalık durumları okul ortamını olumsuz etkilemekte bu durumda öğretmenler ve idareciler çaresiz kalmaktadır. Öğrencilerin okul döneminde yaşadıkları zorbalıklar okuldaki akademik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Yaşadıkları bu olumsuzluklar yetişkinlik döneminde de etkilerini devam ettirmektedir (Kapçı, 2004). Okullardaki hemen hemen her sınıfta zorbalık davranışları gösteren öğrencilere rastlanmaktadır. Bu zorbalık davranışı gösteren öğrenciler sınıf atmosferini olumsuz etkilemekte ve arkadaşlarının okula karşı güvensizlik duymalarına sebep olmaktadır. Okula karşı güvensizlik hisseden öğrenciler okula gelmekten kaçınmakta ve bununla beraber akademik başarıları ve arkadaş ilişkileri de zayıflamaktadır (Olweus, 1993).

Okullardaki akran zorbalığı öğretmenlerin ve yöneticilerin en çok uğraştığı konulardan bir tanesidir. Akran zorbalığı öğrencinin geri kalan hayatındaki sosyal yaşamını, arkadaş ilişkilerini ve karakterini şekillendiren bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey için bu denli öneme sahip olan akran zorbalığı konusu öğretmenin sınıf içindeki otoritesi ve sınıf yönetimi ile bir nebze azaltılsa bile bu soruna kalıcı bir çözüm teşkil etmemektedir. Bu da zorbalığa uğrayan veya zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin arkadaş ilişkilerini etkilemektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 9-12 yaş çocuklarda akran zorbalığı ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç için yanıt aranacak sorular şunlardır:

1. 9-12 yaş arası çocuklarda hangi zorbalık davranış eğilimi görülmektedir?
2. 9-12 yaş arası çocuklarda akran ilişkileri nasıldır?
3. 9-12 yaş arası çocuklarda zorbalık davranışları ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. 9-12 yaş arası çocuklarda zorbalık davranış eğilimleri çocuğun cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
5. 9-12 yaş arası çocuklarda akran ilişkileri çocuğun cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okullar çocukların toplumlaşmasında ailelerinden sonra karşılaştıkları en önemli basamaktır. Güvenli bir okul ortamında eğitim almak bütün çocukların en doğal hakkıdır. Ancak okullarda akran zorbalığına uğrayan çocuklar bu haklarından mahrum kalmaktadır. Akran zorbalığı öğrencinin bilişsel, psikolojik ve fiziksel gelişimlerini önemli derece etkilemektedir. Okulda öğrencinin yaşadığı akran zorbalığı öğrencinin okul hayatını etkilemekte ve geri kalan hayatında kapanması zor psikolojik problemlere yol açmaktadır. Bunun yanı sıra zorbalık davranışı gösteren öğrenciler de okuldaki eğitim hayatının aksamasına sebep olmaktadır (Rigby, 2002).

Okullarda verilen eğitim kesintisiz bir şekilde tüm öğrencilere eşit eğitim hakkı sunmaktadır. Ancak akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin bu hakları ellerinden alınmaktadır. Okullarda akran zorbalığının yaygınlığını ve akran ilişkilerini incelemeye yönelik yapılan bu araştırmanın, daha sağlıklı nesiller yetişmesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda konuyla ilgili yapılacak çalışmalara da ışık tutması beklenmektedir. Sosyal bir varlık olan insan iletişim kurmaktadır. İletişim ortamında olumlu iletişimler yaşanabileceği gibi çatışmalarda yaşanabilmektedir. Bu gibi durumlarda insanlar şiddete başvurabilmekte ve sonucunda huzursuzluklar ortaya çıkabilmektedir. Ergenlik döneminde bu anlaşmazlık durumları artabilmekte ve akran zorbalığı olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Okul içinde veya ders sırasında akran zorbalığı teşkil edebilecek pek çok durum karşımıza çıkmaktadır. Örneğin derste öğretmenin sorduğu soruya yanlış cevap veren bir öğrenci diğer arkadaşları tarafından alay konusu olabilmekte bunun sonucunda rezil olma duygusunu yaşadığı için derslerden ve arkadaşlarından kendini uzaklaştırmaya çalışmakta ve zamanla okuldan kopmaya başlamaktadır. Arkadaşları tarafından yapılan bu davranış öğrencinin belki de başarılı olabileceği bir konu hakkında çabalamaktan vazgeçmesine ve geleceğine yönelik yanlış bir karar alabilmesine sebep olmaktadır. Aslında yetişkinler için önemsiz görülen bu durum bireyde psikolojik problemlere yol açarak büyük sonuçlar doğurabilmektedir (Yıldırım, 2003).

Zorbalığa maruz kalmak tüm dünyada karşımıza çıkmaktadır. Zorbalık uygulama yaşı her geçen gün daha da aşağı inmektedir. Zorbalığa maruz kalan öğrenciler ise okuldan korkup okula gitmek istememektedir. Bu durumda öğrenci akademik olarak geri kalmakta ve başarısızlık yaşamaktadır (Gökler, 2009).

Kendini geliştirmesi gereken gençlerin kendilerini geliştirmek yerine kaba kuvvete başvurmaları, karşılarındaki bireye karşı üstünlük sağlama çabaları artış göstermektedir. Bunun yanı sıra zorbalığa maruz bırakılan kişiler, zorba kadar baskın olmadıkları için mağdur durumuna düşmekte böylelikle zorbanın fikirleri ve düşünceleri zorla kabul ettirilmektedir. Eğer bu fikir veya davranışlar mağdur tarafından kabul edilmese zorba tarafından psikolojik ve fiziksel şiddete uğramakta bunun sonucunda birey iletişim kurmakta geri planda kalmakta ve kendine güvensizlik duygusu yaşamaktadır.. Birey tarafından yaşanan bu olumsuz durumlar bireyin hayattan keyif almamasına kadar gidebilmektedir. Zorbalık sadece okul sınırları içinde değil günlük yaşamımızın içinde de karşımıza çıkan bir sorundur. Oysa geleceği şekillendirecek olan gençlerin birbirlerine saygılı, çözüm odaklı ve mutlu olan bireylerden oluşması için zorba davranışların önüne geçmek bir zorunluluk olmuştur. Yaşanan zorbalıklara müdahale edilmediğinde bir sonraki nesil bir önceki nesli örnek alacak, zorbalık gittikçe büyüyen ve çözüme kavuşturulmamış bir sorun olmaya devam edecektir (Smokowski ve Kopasz, 2005; Swearer ve Doll, 2001).

Ergenlerin en önemli ihtiyaçlarından biri de akranlarıyla iletişim kurabilmektir. Ergen akran grubu içerisinde sevildiğini ve değer gördüğünü hissetmek ister (Gaviria ve Raphael, 2001). Akran desteği gören ve akran ilişkisi iyi olan öğrenciler kimi zaman olumlu akran ilişkileri sayesinde akran zorbalığından korunmakta, kimi zaman da zorbaların zorbaca davranışlarını hızlandırmakta veya arttırmaktadır (Cowie, 2011).

Araştırma konusuyla ilgili zorbalık davranışlarının akran ilişkileri üzerindeki etkisini incelemek önemli bir sorunun çözümünde hayati bir öneme sahiptir. Bu bakımdan araştırmanın alanda önemli bir soruna çözüm önerileri oluşturacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmada aşağıda verilen sayıtlar göz önünde bulundurulmuştur.

1. Örnekleme oluşturan ortaokul öğrencilerinin Antalya ili evrenini temsil edecek şekilde bir nitelik taşıması için gerekli önlemler alınmıştır.
2. Ölçeklerin uygulanması sırasında öğrencilere yapılan açıklamada bu çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, öğrencilerin kimlik bilgilerinin istenmediği ve araştırmaya katılarak önemli bir katkı sağlayacakları ifade edildiğinden öğrencilerin ölçeklerdeki soruları dikkatli ve içten bir şekilde cevaplandırırları varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada yapılan plan doğrultusundaki sınırlılıklar aşağıda yer almaktadır.

1. Çalışma grubu 2021-2022 eğitim ve öğretim döneminde MEB, Antalya İli Merkez İlçelerindeki Ortaokullarda öğrenim gören 9-12 yaş arasındaki öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırma verilerinin toplanabilmesi için Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu”, Kaner (2000) tarafından geliştirilen “Arkadaş İlişkileri Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu”ndan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Tanımları

Bu çalışmada sıklıkla karşılaşılabilecek kavramlar ve bu kavramların tanımları aşağıda verilmiştir.

Zorbalık: Bir kişi veya bir grubun kendilerinden daha güçsüz konumda bulunan öğrencilere bilerek ve sürekli bir şekilde rahatsız edici davranışlar göstermesiyle sonuçlanan ve kurban konumundaki kişinin kendini savunamayacak durumda bulunduğu saldırganlıktır (Pişkin, 2002).

Zorba: Kendisinden psikolojik veya fiziksel olarak daha zayıf durumda bulunan akranlarına karşı sürekli ve bilinçli bir şekilde zarar veren öğrenci veya öğrenci gruplarıdır (Pişkin, 2002).

Kurban/Mağdur: Kendilerinden daha güçlü konumda bulunan öğrenci veya öğrenci grupları tarafından sürekli olarak ve bilinçli bir şekilde rahatsız edilen öğrenci gruplarıdır (Pişkin, 2002).

Zorba-Kurban: Zorbalık davranışı gösteren aynı zamanda zorbalığa uğrayan öğrenci veya öğrenci gruplarıdır (Pişkin, 2002).

Akran İlişkileri: Çocukların kendi yakın çevresinde bulunan güvendiği, sorunlarını paylaştığı aralarında sevgi ve saygı bağı olan arkadaşlarını içermektedir (Yöntem ve Totan 2007)

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Zorbalık Kavramı ve Akran Zorbalığı

Zorbalığın pek çok tanımı olduğu için tek bir tanım yapmak güçleşmektedir. Türk Dil Kurumu zorbalık kavramını “Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse, müstebit, mütegalibe, despot, diktatör” olarak ifade etmiştir (Türk Dil Kurumu, 2018). Zorbalık ifadesi şiddet ve saldırganlık kavramları ile sıklıkla karıştırılmaktadır. Farklı zorbalık durumları incelendiğinde zorbalık davranışının içinde şiddet ve saldırganlıkta barındırdığı görülmektedir. Ancak her şiddet ve saldırgan davranışların zorbalık olduğu söylenemez. Herhangi bir davranışın zorbalık olması için birtakım özellikleri içermesi gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse tartışmada sinirlenerek karşısındakine yumruk atan kişinin zorba olduğunu söylemek doğru olmaz. Ancak bu kişi için şiddet uyguladığını veya saldırgan olduğunu söylemek uygun olabilir. Bir davranışa zorbalık diyebilmemiz için davranışın sistematik bir şekilde, sürekli ve bilinçli bir seçim sonucunda bir kişiye veya belli bir gruba karşı yapılmış olması gerekmektedir. Zorbalık kavramıyla ilgili ilk çalışmaları yapan Norveçli Psikolog Dan Olweus bu kavramı literatüre kazandırmıştır. Aynı zamanda zorbalık kavramını tanımlayan ilk araştırmacıdır (Olweus, 1993).

Olweus zorbalık kavramını bir kişinin veya bir grubun kendini savunamayan bir kişiye karşı sürekli olarak, bilinçli bir şekilde zarar vermesi ve saldırganca davranışta bulunması şeklinde tanımlamıştır (Olweus, 1993). Olweus’un tanımında zorbalığa maruz kalan kişiye ‘kurban’ zorbalığı uygulayan kişiye ise ‘zorba’ denilmektedir.

Bir davranışa zorbalık denilebilmesi için aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir;

- Bilinçli bir şekilde yapılan ve kurbanı zarar vermeyi amaçlayan davranışlardır. Zorbalığın uygulama amaçları arasında kasıtlılık ve bilerek zarar verme amacı bulunmaktadır. Bu davranışın temelinde kişiye bilinçli bir şekilde strese sokma ve zarar verme amacı olduğu belirtilmiştir (Tattum D. ve Tattum E., 2017).
- Zorba ve kurban arasında bir güç eşitsizliği söz konusudur. Zorbalık hakkında yapılan araştırmalardan ortaya çıkan başka bir durum ise zorba ve kurban arasında bir güç

eşitsizliği bulunmasıdır (Craig, 1998; Olweus, 1993; Rigby vd., 1997) Zorbalar genellikle kurbanlar üzerinde bir güç oluşturdıkları için kurbanlar zorbalık davranışı gösteren kişilerle mücadele etme ve kendini savunmada zorluk yaşamaktadırlar (Kartal ve Bilgin, 2009).

- Zorbanın davranışının kasıtlı olması, güç eşitsizliği taşıması ve sürekli olması gerekmektedir (Dökmen, 2008).

Olweus'un tanımı ve araştırmalarından sonra başka araştırmacılar tarafından da yeni tanımlar ortaya atılmıştır. Ancak bu tanımlar incelendiğinde bile yine Olweus'un tanımının uluslararası bir tanım olduğu söylenebilir (Alikashiöğlu, 2011).

Besag (1989), zorbalık kavramını güçlü konumda bulunan kişilerin kendilerine göre daha güçsüz olan bir gruba ya da kişiye zarar vermeyi amaçlayarak sürekli olarak uygulanan fiziksel, sözel, sosyal veya psikolojik saldırılar olarak tanımlamıştır. Pişkin (2002), bir veya birden çok öğrencinin, kendilerinden güçsüz ve kendini savunma konusunda yetersiz olan öğrencileri, sürekli ve kasıtlı olarak rahatsız etmesi olarak tanımlamıştır. Zorbalık ile ilgili yapılan tanımların çoğunda belli başlı üç özellik dikkat çekmektedir. Bunlar; zorbalığın bilinçli bir şekilde yapılması, süreklilik arz etmesi, zorba konumundan bulunan kişinin kurbandan daha güçlü, kurbanın ise kendini koruyamayacak durumda olmasıdır (Ünaldı, 2017).

Sarıbeyoğlu'na (2007) göre zorbalık; bir kişi veya bir gruba birlikte uygulanan doğrudan davranışlar olabileceği gibi dolaylı davranışlarda olabilir. Örneğin; şiddet, alay etme, küfür gibi doğrudan davranışlarla zorbalık uygulanabileceği gibi oyuna almama, sosyal ortamdan uzaklaştırma, arkasından kötü konuşma gibi dolaylı davranışlar da zorbalık olarak tanımlanabilir. Bu konuda bazı araştırmacılar bireysel şiddeti ön planda tutarken, (Lowenstein, 1978) bazı araştırmacılar grup şiddetini ön planda tutmaktadır (Olweus, 1993).

Akran zorbalığı kavramı ise okullarda yaşanan olumsuz durumların sonucunda incelenmeye başlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü akran zorbalığı kavramını bir grubun veya bir kişinin bir çocuğa bilinçli olarak ve sürekli kötü davranışlar göstermesi ve söylemesi olarak ifade etmiştir. Wang (2011) ise bir kişinin başka bir kişiye kasıtlı bir biçimde zarar vermesi olarak tanımlamıştır. Yapılan zorbalık bir saldırganlık davranışıdır. Zorba kurbanı fiziksel ve sözel olarak zarar vermeyi amaçlar. Arslan ve Savaşer (2009) akran zorbalığını aralarından hiçbir kıskırtma unsuru olmadan aralarında güç dengesizliği bulunun çocuklardan güçlü olanın güçsüz olana karşı bilinçli bir şekilde ve sürekli olarak zarar vermek için sözel, psikolojik ve fiziksel olarak saldırganlık göstermesi olarak tanımlamaktadır.

Akran zorbalığında yapılan davranışın zorbalık olarak değerlendirilebilmesi için bilinçli olması, zorba ve kurban arasında güç dengesizliği bulunması ve davranışın sürekli olarak yapılması gerekmektedir (Salmivalli ve Peets, 2009). Buradaki zorbalık fiziksel, duygusal, sözel, psikolojik ve benzeri şekilde gerçekleşebilir (Olweus, 1995).

Bir davranışa zorbalık denilebilmesi için aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir;

- Bilinçli bir şekilde yapılır ve kurbanı zarar vermeyi amaçlar.
- Kurban ve zorba arasında bir güç dengesizliği söz konusudur.
- Zorba davranışını sürekli bir şekilde devam ettirir. (Olweus, 1995).

Kasıtlılık

Zorbalığın uygulanma amaçları arasında bilinçli bir şekilde zarar verme amacı bulunmaktadır. Bu davranışın temelinde kişiyi bilinçli olarak strese sokma ve incitme amacı olduğu belirtilmiştir (Tattum D. ve Tattum E., 2017). Rigby'de (2002) benzer olarak zorbalık davranışı gösterenin bu davranışı bilinçli bir şekilde yaptığını ve bu davranıştan zevk aldığını öne sürmüştür.

Güç Dengesizliği

Zorbalık hakkında yapılan araştırmalardan ortaya çıkan başka bir durum ise zorba olan kişi ile zorbalığa uğrayan kişi arasında bir güç eşitsizliği bulunmasıdır (Craig ve Mendy, 1998; Olweus, 1993; Rigby vd., 1997). Zorbalar genellikle kurbanlar üzerinde bir güç oluşturdukları için kurbanlar zorba veya zorbalara karşı koyma ve kendini savunmada problem yaşamayabilmektedirler (Kartal ve Bilgin, 2009). Pişkin'de (2002) davranışın zorbalık olabilmesi için kişiler arasında bir güç dengesizliği olması gerektiğini belirtmiştir.

Süreklilik

Zorbalık davranışının tanımlanabilmesi önemli olan bir diğer etken ise sürekliliktir. Zorbanın yaptığı davranışın bilinçli olması ve güç eşitsizliği taşıması gibi aynı zamanda sürekli olması gerekmektedir (Dökmen, 2008). Zorbalık davranışının sürekliliğinin süresi kişilerin özelliklerine göre değişebilir. Günler, aylar veya yıllar boyunca zorbalık devam edebilir (Sharp ve Smith, 1994).

1.2. Akran Zorbalığı Türleri

Literatür incelendiğinde akran zorbalığının türleri konusunda çeşitli sınıflamalar olduğu görülmektedir. Zorbalık kategorisi farklı kategoriler altında gruplandırılmıştır. Akran zorbalığıyla ilgili ilk ayırım Olweus (1993) tarafından yapılmıştır. Olweus, akran zorbalığını iki başlık altında incelemiştir bunlar; dolaylı ve doğrudan zorbalıktır. Doğrudan zorbalık, direkt olarak kişiyi hedefe alan, fiziksel sözel veya gözle görülebilir bir durumdaki zorbalıklar olarak ifade edilebilir. Doğrudan zorbalıkta zorba ve mağdur karşı karşıya gelmektedir. Dolaylı zorbalıkta ise hedefteki kişiyi gözle görünmeyecek, dolaylı bir şekilde gruptan dışlama, sosyal olarak yalnızlığa itme, bilinçli bir şekilde bulunduğu grubun içinde tutmama gibi davranışlar olarak görülmektedir. Olweus sonraki zamanlarda yaptığı araştırmalarda lakap takma, alay etme, suçlama şeklinde de görülebilen üçüncü bir zorbalık türü olarak doğrudan sözel saldırganlığı eklemiştir (Olweus, 1993).

Crick ve Bigbee (1998) zorbalık kavramını açık zorbalık ve ilişkisel zorbalık olarak iki başlık altında irdemiştir. Açık zorbalık mağdura fiziksel anlamda zarar verme veya zarar vereceğini ifade ettiği tehditlerde bulunma yoluyla mağdur durumdaki kişiyi korkutmaya çalışmak olarak ifade edilebilir. İlişkisel zorbalık ise mağduru tek başına bırakmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda mağduru arkadaşlarından uzaklaştırmak için arkadaş ilişkileri hedef alınarak mağdur sahip olduğu arkadaş grubundan atılmaya zorlanır.

Zorbalık türlerine yapılan en genel anlamdaki sınıflandırmalara ek olarak detaylı sınıflandırmalarda bulunmaktadır.

Hawker ve Boulton (2000) zorbalık türlerini fiziksel, sözel, ilişkisel, dolaylı ve genel olarak 5 kategoriye ayırmışlardır. Fiziksel zorbalık; kurbanı kızdırmak, vurmak, iteklemek, tekmelemek vb. Sözel zorbalık; kişiyi kızdırmak, alay etmek, kötü söz söylemek, lakap takmak vb. İlişkisel zorbalık; kurbanı gruptan dışlamak, belli bir gruba üye olmasına izin vermemek, onunla konuşmamak, kişinin varlığını reddetmek vb. Dolaylı zorbalık; kurbanı çirkin notlar göndermek, onun hakkında kötü dedikodular çıkarmak, kurbanın arkasından konuşmak vb. Genel zorbalık; kurbanla uğraşmak, ona kötü davranmak, kurbanın duygularını incitmek, kurbanın saldırganlığa maruz kalmasını sağlamak ve kötü duruma düşürmek şeklinde ifade etmiştir.

Pişkin (2005), zorbalığı beş türde incelemiştir. Fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, söylenti çıkarma, kişisel eşyalara zarar vermek, dışlama şeklindedir. Pişkin (2005) sınıflandırmış olduğu

bu beş zorbalık türüne cinsel zorbalığı da dahil etmiştir. Cinsel zorbalık, birini istemediği halde cinsel amaçla öpme, temasta bulunma veya bunları yapmaya çalışma, cinsel içerik barındıran şakalar yapma davranışlarını da içermektedir.

Mynard ve Joseph (2002), akran zorbalığını dört boyutta ele almışlardır. Bu boyutlar; fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, ilişkisel zorbalık (sosyal manipülasyon), kişisel eşyalara saldırı şeklindedir. Fiziksel zorbalık; kişiyi itme, çekme vurma vb., sözel zorbalık; kişiye hakaret etme, dalga geçme, aşağılama vb., ilişkisel zorbalık; kişinin arkadaş ilişkilerine zarar vermek, kurbanı zarar vermek için sosyal çevresini yönlendirmek vb., kişisel eşyalara saldırı; kişinin kullandığı eşyaları kırma, yırtma vb. davranışlar göstermek olarak tanımlanmıştır.

Smith ve Ananiadou (2003) zorbalık türlerini dört başlıkta toplamışlardır. Fiziksel zorbalık; itme, saçını çekme, vurma vb., sözel zorbalık; dalga geçme, hakaret etme, kötü söz söyleme, aşağılayıcı bir biçimde konuşma vb. sosyal dışlama; kişinin bir gruba katılmasını bilinçli bir şekilde engelleme ve bireyin yalnız kalmasını sağlama. Dolaylı zorbalık: kişinin hakkında aslı olmayan dedikodular yayma vb. olarak tanımlamıştır.

Korkmaz (2016) zorbalığını 5 başlık altında toplamıştır. Korkmaz (2016) fiziksel, sözel, duygusal, cinsel ve teknolojinin gelişmesiyle yeni bir zorbalık türü olarak siber zorbalığı dahil etmiştir.

Fiziksel zorbalık; dürtme, itme, vurma, saç çekme, boğazını sıkma, tokat atma, yumruk atma, tekme atma, ısırma, tırnaklama, saçını çekme, giysilerine ve eşyalarına zarar verme, tükürme vb. mağdura yapılan her türlü fiziksel saldırıları barındırır.

Sözel zorbalık; dalga geçme, laf atma, isim takma, olumsuz ve kötü konuşma, kişiye zarar vereceğine yönelik konuşma gibi eylemleri kapsamaktadır. Sözel zorbalık en sık karşılaşılan zorbalık türüdür.

Duygusal zorbalık; kişiyi kendinden daha aşağı görmek, herhangi bir grupta barındırmamak, farklı etnik yapısı sebebiyle aşağılamak, tehdit etmek, gruptan dışlama, kişinin özgüvenini azaltacak şekilde yapılan eylemleri kapsamaktadır.

Cinsel zorbalık; Cinsellik içeren mesajlar göndermek, cinsel içerikli eylemlerde bulunmayı kapsamaktadır.

Siber zorbalık; Instagram, Facebook, Twitter vb. Sosyal ortamlardan rahatsız edici mesajlar atmak, kişiyi küçük düşürücü paylaşımlarda bulunmak, internet aracılığıyla karşıdaki kişiyi rahatsız etmek olarak tanımlamıştır.

1.3. Akran Zorbalığının Nedenleri

Akran zorbalığı zamanla ve belli nedenler sonucunda ortaya çıkan ve aile, öğretmen veya okul yönetimi tarafından gerekli önlem alınmadığı takdirde devam eden bir süreçtir. Okullarda öğrenciler arasında yaşanan akran zorbalığının gerek okul yönetimi gerekse öğretmenler tarafından fark edilmediği sürece bu durumun öğrencileri ne kadar etkilediğini anlamayacaklarını bu sebeple de herhangi bir yaptırım yapamayacaklarını ve akran zorbalığı ile mücadele edemeyeceklerini bildirmişlerdir (Kartal ve Bilgin, 2009). Bu nedenle akran zorbalığının altında yatan demografik, psikolojik ve davranışsal nedenlerin tespit edilmesi akran zorbalığı sorununun azalmasına etki edecektir (Koç, 2006; Totan, 2007).

Akran zorbalığının nedenleri genel anlamda iki başlık altında incelenmiştir. Bunlardan birincisi öğrenciden kaynaklanan psikolojik ve fiziksel nedenler, ikincisi öğrencinin bulunduğu çevreden kaynaklanan öğrenci dışındaki nedenlerdir. Ortaya çıkan akran zorbalığında kişinin bulunduğu toplumsal çevreden kaynaklanan nedenlerin kişisel nedenlere göre daha etkili olduğu ifade edilmektedir (Kartal ve Bilgin, 2008; Koç, 2007).

Bu çalışmada akran zorbalığının başlıca nedenleri; bireysel, ailesel ve çevresel nedenler olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

1.3.1. Bireysel Nedenler

Bireysel nedenleri, psikolojik ve fiziksel nedenler olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

Psikolojik nedenler: Yaygın olarak kabul edilen görüşlerden biri bireyin davranışlarının genetik etkiler sonucunda şekillendiğidir. Bazı çocuklar genetikleri sebebiyle saldırgan, dürtüsel veya itaatkâr olmaya meyillidir. Tabi genetik faktörler tek başına bir bireyin zorba veya mağdur olmasına neden olmazlar. Sinirli ve saldırgan olmak gibi genetik eğilim taşıyan çocukların ailelerinin zorlayıcı olması veya bireyin sosyal olmayan arkadaş gruplarının etkisiyle zorba olduğu, yapısı gereği zayıf ve itaatkâr olan bir çocuğun ailesinin aşırı koruyucu olmasıyla beraber çocuğun kurban olduğu görülmektedir (Berger, 2007).

Yapılan bir araştırmaya göre akran zorbalığında kurban veya zorba rolünde olan çocukların, akran zorbalığına katılmayan çocuklarla kıyasladığında psikiyatrik bozukluklara eğimi olduğu sonucu tespit edilmiştir (Kumpulainen vd., 2001). Yapılan bu araştırmaya bakıldığında zorba veya kurban olmanın yalnızca psikolojik etkenlere dayanmadığı, çevresel ve ailesel faktörlerle birleştiğinde zorba veya kurban olmayı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Fiziksel nedenler: Kartal ve Bilgin (2012) tarafından yapılan çalışmada zorbalığa uğramış olan çocukların zorbalığa uğrama nedenleri incelendiğinde; bedensel olarak diğer arkadaşlarından güçsüz görünme (%48,6), kilosunun fazla olması (%42,6), ailenin maddi durumunun zayıf olması (%41,5) ve boyunun akranlarına göre aşırı kısa olması (%40,1) zorbalığa uğramalarının nedenleri olduğu düşünülmektedir.

1.3.2. Ailesel Nedenler

Aile içinde yaşanan tüm olumlu ve olumsuz durumlar çocukların davranışlarını etkilemekte, okul ve arkadaş ilişkilerini biçimlendirmektedir (Seyitoğlu ve Gül, 2016). Bu durumda aile içi faktörler zorbalık davranışının ortaya çıkmasında veya zorbalık davranışının önlenmesinde önemli bir yere sahiptir (Eşkisü, 2014). Akran zorbalığının nedenlerden bir tanesi de aile içi şiddete maruz kalan çocukların yaşadıkları durumu dışsallaştırmasından kaynaklı oluşan davranış bozukluklarıdır. Ailede bu durumla karşılaşan çocuklar hem zorbaca davranışlar göstermekte hem de aile içinde zorbalığa uğramaktadırlar (Pellegrini ve Long, 2002).

Olweus akran zorbalığının ailesel nedenlerini dört madde halinde incelemiştir.

- Çocukluğun ilk dönemlerinde çocukla ilgilenen kişinin çocuğa gösterdiği olumsuz davranış ve tutumun çocuğun ileride çevresindeki insanlara karşı öfke duymasına neden olabileceği,
- Çocukla ilgilenen kişinin, çocuğa fazla hoşgörülü olması çocuğa fazla özgürlük tanıdığından çocuk tarafından arkadaşlarına, kardeşine veya yetişkinlere karşı yapılan saldırgan davranışları engellenmediğinde çocuğun ileri ki yaşlarda zorbalık davranışlarının artmasına neden olabileceği,

- Şiddet şiddeti doğurur anlayışınca ebeveynlerin güce dayalı disiplin teknikleri uygulaması veya buna benzer katı kurallar ve cezalar uygulaması zorbalık davranışlarının oluşmasına sebep olabileceği,
- Çocuğun mizacının çabuk sinirlenen bir yapıda olması çocuğun saldırgan olma ve zorbalık gösterme olasılığını artırabileceğini ifade etmektedir.

Aile içi tutarsızlığın olduğu, saldırgan davranışlara karşı toleranslı olan anne-baba arasındaki uyumsuzluklar var olan saldırganlık tutumlarını pekiştirmektedir (Atalay, 2010). Bunların dışında yapılan çalışmalarda da aile ortamında yaşanan olumsuzluklardan etkilenerek çocukların çevresine karşı olumsuz tutum oluşturdıkları ve başka kişiler üzerinde de otorite oluşturma gibi güdülerin zorba davranışların nedeni olabileceği ifade edilmiştir (Dölek, 2002).

1.3.3. TV, Medya ve Oyunlardan Kaynaklanan Nedenler

Yapılan araştırmalar TV, yazılı veya sözel medya araçlarının tek başına zorbalığa yöneltmediğini uzun süreli şiddet içerikli medya araçlarıyla vakit geçiren çocukların veya gençlerin zorbalık davranışını içselleştirdiği ve bu davranışlarda bulunma eğilimini de arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Eşkisu, 2014). Ülkemizde lise öğrencileri ile ilgili yapılan bir çalışmada sık televizyon izleyen çocukların söylenti çıkarma, lakap takma, sözel tepkiler, vurma, itme gibi zorbalık davranışları göstermeye daha yatkın oldukları sonucu elde edilmiştir. Lise öğrencileriyle yapılan bu çalışmada öğrencilere okullarda yaşadıkları şiddet olayının sebebi sorulduğunda öğrenciler televizyondan etkilendiklerini bildirmişlerdir (Kırbaş vd., 2007).

Çocukların davranışlarına etki eden bir diğer etkende bilgisayar oyunlarıdır. Kullanımı çok yaygınlaşan bilgisayar oyunları gündelik hayatta eğlence için başvurulmuş bir etkinliktir (Zorlu, 2016). Bilgisayar oyunları incelendiğinde oyunlar genellikle öldürme, vurma, yok etme, rakipleri yenme, hırsızlık yapma, düşmana saldırma gibi olumsuz etkinlikler içermektedir (Zorlu, 2016). Bilgisayar oyunlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerinin olumsuz olduğu yapılan çalışmalarla doğrulanmaktadır. Bu oyunlar çocukları ve gençleri şiddete yönlendirmekte şiddet ve zorbalık gibi olumsuz davranışlara neden olmaktadır (Büker ve Uludağ, 2010).

1.3.4. Akran İlişkilerinden Kaynaklanan Nedenler

Bireyin zorba veya mağdur olması arkadaşları arasındaki iletişimden de etkilenmektedir (Yen vd., 2013). Akran grupları çocuğun yakın çevresini oluşturur ve çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir (Tezcan, 1985). Akran grubu, çocuğun kendini daha rahat tanımaya fırsat bulacağı ve arkadaş ilişkileri bakımından gerçeklerle yüzleşebileceği bir ortamdır. Akran grubunun etkisi çocuğun yaşı büyüdükçe artmaktadır. Ergenlik dönemi ise akran grubunun etkisinin en çok görüldüğü dönemdir (Akduman, 2010; Delikara, 2002). Okul dönemi çocuğun akran ilişkilerinin önem kazandığı dönemdir. Bu dönemde çocuk arkadaşları sayesinde kabul görmekte ve duygu gelişimi desteklenmektedir (Alkaya Ayaz ve Avşar, 2017). Çocuğun akranları ve arkadaşları tarafından kabul görmesi sağlıklı psikolojik, sosyal gelişimi ve yetişkinlik dönemindeki kişiliği üzerinde etkilidir (Seyitoğlu ve Gül, 2016).

Akran gruplarının kişilere sağladığı yararların çok olmasına karşın zararları da vardır. Eğer çocuk anti sosyal davranışlarda bulunan bir akran grubuna sahipse bu grubun davranışlarına uyabilir (Tezcan, 1985). Zorbalık yapan çocuklarda, çocukların arkadaş grubunun da zorbalığı bir çözüm yolu olarak gördüğü ve zorbalık yapma eğiliminde oldukları belirlenmiştir (Cash ve Fleming, 2002). Yapılan çalışmalara göre ergenlik döneminde yaşanan olumsuz akran ilişkilerine önlem alınmazsa ergenlerin ileriki dönemlerde zorbalık davranışlarını devam ettirebildiği bildirilmiştir (Uysal ve Dinçer, 2012).

1.3.5. Okul Ortamından Kaynaklanan Nedenler

Okullardaki zorbalık durumlarını kabul etmeyen veya zorbaca davranış gösteren çocukları önemsemeyen yöneticilerin ve öğretmenlerin tutumları akran zorbalığının artışına sebep olmaktadır. Akran zorbalığında öğretmenin zorbalara karşı davranış ve tutumları zorbanın davranışının güçlenmesinin azalması, kurbanların mağdur olmaması, diğer öğrencilerin zorbaları rol model almaması açısından etkili olmaktadır (Kartal ve Bilgin, 2008; Ural ve Özteke, 2010; Yoon ve Kerber, 2003). Okul yöneticileri ve öğretmenler gerekli önlemleri almazlarsa zorbalık davranışları başarıya ulaşmakta ve zorbalık davranışlarının tekrarlanma olasılığı yükselmektedir. Zorbalık davranışını izleyenler bir sonraki kurbanın kendileri olacağını düşünürler ve zorbalığa uğrayacakları günü beklemeye başlarlar. Zorbalığa uğrayan akranları için zorbalara müdahale edemeyen öğrenciler kendilerini suçlu

hissetmektedirler. Bu durum da öğrencileri zorba veya kurban olmaya itmektedir (Tezcan, 2015). Bazı okullarda zorbalık eğilimleri, diğer okullardaki zorbalık eğilimlerine oranla daha fazladır. Bu okullarda genellikle öğretmenlerin yeterince gözetim sağlamadıkları, teneffüslerde öğrenciler arasında zorbaca davranışların sıklıkla görüldüğü, okul çalışanları ve öğretmenlerin şiddet içerikli davranışlar gösterdikleri ve bunu normal olarak kabul ettikleri okullarda zorbalık davranışlarının daha sık görüldüğü bildirilmiştir (Cash ve Fleming, 2002). Norveç'te yapılan bir çalışmaya göre sınıf yönetiminin yüksek olduğu okullarda akran zorbalığı davranışlarının azaldığı, okullardaki öğretmen ve yöneticilerin akran zorbalığına karşı yeterli müdahalede bulunmamasının akran zorbalığı ve şiddeti arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (UNESCO, 2017).

Okullar gençlerin sosyal olarak en kritik dönemlerini yaşadıkları yerlerdir. Okullardaki en önemli rol modeller ise öğretmenler ve yöneticilerdir. Yöneticiler ve öğretmenler akran zorbalığının ailesel ve çevresel nedenlerini kontrol edemeseler bile, akran zorbalığını azaltmak için okul içinde gerekli önlemleri alabilirler. Bu önlemler; akran zorbalığına asla tolerans göstermemek, okul içi denetimi arttırmak, zorba ve kurban olan öğrenciye psikolojik ve sosyal destek sağlamak olabilir. Alınan bu önlemler neticesinde okullarda yaşanan akran zorbalığının çeşitliliğini ve sıklığını azaltabilirler (Besag, 1989; Güvenir, 2005).

1.4. Zorbalık Grupları

Zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde akran zorbalığı genel olarak dört grupta karşımıza çıkmaktadır:

Zorba: Fiziksel anlamda kendilerinden güçsüz konumdaki akranlarına isteyerek ve sürekli zorbalık davranışlarında bulunan öğrenci veya öğrenci gruplarıdır (Pişkin, 2002; Yıldırım, 2003).

Mağdur: Kendilerine göre fiziksel anlamda güçlü konumda bulunan öğrencilerin zorbaca söz veya davranışlarına maruz kalan öğrenci veya öğrenci gruplarıdır (Pişkin, 2002; Yıldırım, 2003). Zorbalık olaylarında mağdur olan kişilere farklı tanımlamalarda yapılmaktadır. Bu tanımlamalar “kurban, mağdur, hedef kişi” şeklindedir.

Zorba-Mağdur: Bazen zorbalık eylemi gösteren, bazen de zorbalığa mağdur kalan öğrenci veya öğrenci gruplarıdır (Pişkin, 2002; Yıldırım, 2003).

Nötr: Zorbalığa maruz kalmayan veya zorbaca eylemlerde bulunmayan öğrenci ve öğrenci gruplarıdır (Gökler, 2007).

1.4.1. Zorbaların Kişisel ve Sosyal Özellikleri

Zorba olarak ifade edilen kişiler kendisinden zayıf olan arkadaşlarına sürekli ve bilinçli olarak zarar veren bireylerdir (Akyol ve Bilbay, 2018; Gökkaya ve Sütçü, 2018). Zorba öğrencilerin kişilik özelliklerine bakıldığında öğretmenleri, akranları ve ailesine karşı şiddet kullanma tutumu olumlu olan, çevrelerindeki öğrencilerden kendini üstün gören ve diğer öğrenciler üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan, zorbalık yaptığı kişilere karşı empati yapamayan, sergilediği olumsuz davranışların çevresindekiler üzerinde olumlu göründüğünü düşünen öğrencilerdir (Olweus, 2005:34-35). Zorbalık davranışı gösteren öğrenci sürekli olarak kazanacağını düşündüğü çatışmaların içine girmekte bununla beraber acımasız yöntemlere de başvurabilmektedir (Bitley ve Title, 1997).

Otoriter, disiplinli, umursamaz ve çocuğu desteklemeyen ailelere sahiptirler. Aile ile iletişimleri kötü ve yetersizdir. Kendilerine örnek alabilecekleri iyi bir rol modelleri yoktur. Mağdurlardan yaşça ve fiziksel olarak büyük olabilirler, kaygı düzeyleri düşüktür, akranlarına göre daha kolay sinirlenebilirler, kendinden emin, bencil yapıdadırlar (Gökler, 2009). Popülerdirler, şiddet içeren davranışlara karşı tepkisizdirler, psikolojik sorunları vardır, okulun ve sınıfın kurallarına uymakta zorlanırlar, kaygısızdırlar (Olweus, 1993).

Koç'un yaptığı araştırmada zorbalık davranışları gösteren çocuklar, fiziksel olarak güçlü konumda bulunan, saldırgan davranışlar gösteren, empati yeteneği düşük, iletişim kurma becerileri yeterli olmayan, kurallara uymaktan hoşlanmayan, kaygı düzeyi düşük fakat güce bağlı benlik anlayışı yüksek, sürekli yalan söyleyen, girişken, dikkat çekmekten hoşlanan çocuklardır (Koç, 2006).

Coloroso (2002) zorbalığı yedi alt kategoride incelemiştir:

1. *Kendinden Emin Zorba*: Bu zorbalık kategorisindeki zorbaların benlik düzeyleri yüksektir. Kendilerini diğer bireylerden üstün gördükleri için kurban olanlara karşı empati kuramazlar. Bu tarz zorbalar olumsuz davranışlarını başarılı bir şekilde gizleyebildikleri için "zeki zorbalar" olarak da ifade edilebilirler (Sullivan vd., 2003).

2. *Sosyal Zorba*: Bu kategorideki zorba kurbanları sahip oldukları pozitif bir özellikten dolayı kıskanarak kurban hakkında olumsuz bir tavra bürünür. Bu sebeple kurban hakkında olumsuz bir dedikodu çıkararak kurbanın sosyal çevresi tarafından dışlanmasını bekler.
3. *Tedbirli Zorba*: Bu kategorideki zorba kendini açıkça ifade etmez ama akranlarına karşı kin besler. Böylelikle karşısındaki kişiyi kandırıcı tavır sergiler (Yaman vd., 2011).
4. *Hiperaktif Zorba*: Bu kategorideki zorbanın akademik başarıları düşüktür ve sosyal çevresindeki becerileri yeterli değildir. Arkadaş edinme konusunda problem yaşarlar. Zorbalık yaptığı zaman sorumluluğu kabul etmez fakat en ufak bir kışkırtmada durumu zorbalığa çevirirler.
5. *Zorbalığa Maruz Kalan Zorba*: Bu kategorideki zorba bazen belli dönemlerde arkadaşları tarafından zorbalığa uğramakta zorbalığa uğradığı andaki çaresizlik ve güçsüzlük hislerini bastırabilmek için zorbalık yapmaktadır.
6. *Grup Zorbalığı*: Bu zorbalık kategorisindeki zorbalar grupta beraber hareket etmektedir. Bu zorbalık türünde vicdan ve empati duygusundan yoksun bir şekilde seçtikleri kurbanlara karşı ortak bir saldırganlık sergilemektedirler. Bu zorbalık türünde sosyal öğrenme teorisi ve sosyal etkileşim önemli bir rol oynamaktadır (Bonds ve Stoker, 2000).
7. *Pasif Zorba*: Bu kategorideki zorbalar normal şartlar altında çekingen davranmalarına karşın uygun ortam ve gerekli destek gördüklerinde zorbalığa yönelen kişilerdir.

1.4.2. Kurbanların Kişisel ve Sosyal Özellikleri

Zorbalığa maruz kalan kurban çocuklar fiziksel olarak zorbadan daha zayıf, utangaç, çekingen, içe dönük, daha koruyucu aileden gelen, endişeli, pasif, iletişim becerileri zayıf, kolay boyun eğen, bulunduğu ortama uyum sağlayamayan, zihinsel olarak kendini yeterli görmediği için zorbalığa kayıtsız kalan çocuklardır (Koç, 2006).

Olweus (1995) ve Besag (1995) yaptıkları çalışmada mağdurları üç gruba ayırmışlardır. Bunlar pasif mağdur, gönüllü mağdur ve sahte mağdurdur. Pasif mağdur; öz saygıları düşük, kendilerine güvenmeyen, kendileri hakkında olumsuz düşünceleri olan, içe dönük, okuldan dışlanmış çocuklar pasif mağdur olarak ifade edilmiştir. Gönüllü mağdur; arkadaşlarından kabul ve sevgi görebilmek amacıyla kurban gibi davranan, gruptan izole olmamak ve yalnız kalmamak için zorbaların kendisini rahatsız edici davranışlarına katlanan ve akademik olarak

başarılı olsa bile gerçek başarısını saklayan çocuklar gönüllü mağdur olarak ifade edilmiştir. Sahte mağdur; arkadaşlarını sürekli şikâyet eden, dikkat çekmeye çalışan, kendisine yardım edilmesi için ağlayan çocuklarda sahte mağdur olarak ifade edilmiştir.

Mağdur ya da kurban olarak adlandırılan çocuklar zorba öğrencilerin tersine ev ortamında sevilen aile bireyleri ve öğretmenleriyle olumlu ilişki içinde olan çocuklardır. Bu öğrencilerin büyük bir kısmı içine kapanık, tedirgin, çekingen, heyecanlı ve pasif bir kişiliğe sahiptirler. Bu grupta bulunan öğrencilerin acı eşikleri düşük, zorbalardan yaş ve fiziksel özellikler bakımından küçük olabilirler. Kurbanların ebeveyn tutumları genellikle aşırı koruyucudur (Öger vd., 2005). Bu öğrenciler zorbalığa maruz kaldıklarında tepkilerini göstermek için ağlayabilir veya sessiz kalmayı tercih edebilirler. Kurbanları pasif ve tahrik edici kurbanlar şeklinde iki başlık altında toplayabiliriz. Pasif kurbanlar; genellikle sessiz kişiler olup etrafındaki kişilerle samimiyet kurmayan, özgüven düzeyi düşük kişiler olarak ifade edilebilir. Tahrik edici kurbanlar; okul ortamında sinirli ve endişeli davranırlar. Bu tür öğrenciler odaklanma problemi yaşarlar ve diğer öğrencilerin dikkatini çekerler (Olweus, 1993).

Akran zorbalığına maruz kalan kurbanlar zorbalığa ilk tepki olarak okula gitmek istemezler. Okuldan uzaklaşmaları bu öğrencilerin akademik başarılarının azalmasına sebep olmakla birlikte öğrencinin öz saygısında ve öz güveninde de azalmaya neden olmakta ve hatta ileriki dönemlerde intihar girişimleri de gözlemlenmektedir (Kartal ve Bilgin 2009). Kurban olan öğrenciler diğer öğrenciler tarafından tehdit edilmeye karşı savunmasızdırlar, bir süre sonra kendilerine yapılan zorbalığı hakkettiklerine inanmaya başlarlar. Zorbalığa uğradıkları zaman çevresindeki insanlardan yardım istemeyi başaramazlar ve çaresizlik hissederler. Bununla beraber kurbanlar sosyal çevrelerine karşı ilgisizdirler, depresyon kaygı bozukluğu, uyku düzensizliği gibi bir takip davranış bozukluklarına sahiptirler (Öztürk vd., 2019).

Okul ortamında zorbalığa maruz kalan öğrenci çeşitli belirtiler gösterebilir. Bu belirtiler; sabah uyandığında hasta veya yorgun olduğunu söyleyip okula gitmekten kaçınabilir, okula gidiş ve gelişlerde kendisini anne veya babasının bırakmasını isteyebilir veya her zaman kullandığı okul güzergahını değiştirebilir. Ödevlerini yaparken zorluk yaşayabilir ya da ödevini yapmak istemeyebilir. Okuldan geldiği zaman kıyafetinde veya eşyalarında hasar olabilir. Okulda yemek yerken zorbalar tarafından yemek yemesi engellendiği için eve aç gelebilir. Okuldaki zorba öğrencilerin kendisine daha fazla zarar vermesinden korktuğu için vücudundaki yara ve bereleri gizleyebilir veya bu yaralarla ilgili yalan söyleyebilir. Okulda yaşadığı olumsuz durumlar sebebiyle annesine, babasına veya kardeşlerine karşı hırçın ve saldırgan davranışlar

sergileyebilir. Okuldaki tedirgin ortam sebebiyle sürekli kaygılı ve ürkek davranışlar gösterebilir, kekeleyebilir, uykusunda ağlayabilir veya kabuslar görebilir (Pişkin, 2002).

1.4.3. İzleyicilerin Kişisel ve Sosyal Özellikleri

Akran zorbalığıyla ilgili yapılan araştırmalar, akran zorbalığının sadece zorba veya kurban durumunda bulunanları değil, tüm öğrencileri etkileyen ve okulu güvensiz bir yer haline getiren bir durumdur. Akran zorbalığı geniş bir grubun içerisinde gerçekleştiği için genellikle göz ardı edilen bir grupta akran zorbalığını şahit olan izleyicilerdir. Dölek (2002) tarafından yapılan bir araştırmada izleyicilerin kurbanlara karşı sempati besledikleri ve yaşanan zorbalıkların önlenmesini istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunların dışında okullardaki akran zorbalığını gören izleyiciler kaygı ve stres yaşamaktadır. Bazen zorbalığa maruz kalan kurbanlara yardım edemedikleri için suçluluk duyan izleyiciler; okula gitmek istemeyebilmektedirler ya da kurban olan öğrenci için bunu hak ettiğini düşünüp zorbalığa göz yumabilmektedirler (Newman, 2010). Salmivalli (1999) kurban ve zorba dışında kalanları dört gruba ayırmıştır. Bunlar; zorbayı destekleyenler, zorbaya yardım edenler, kurbanı savunanlar ve dışarıda kalan kişilerdir. Dışarıda kalan kişiler bir zorbalık durumu ile karşılaştıkları zaman genellikle zorbalık davranışını görmezden gelirler. Zorbaya yardım edenler veya zorbayı destekleyenler ise zorbanın mağdura daha fazla saldırganca tavır göstermesi için kurbanı tahrik ederler, beden dilleri ya da hakaret edip gülerek zorbaya cesaret verirler (Berger, 2007; Criado Martinez, 2014), kurbanı destekleyen grup ise kurbanı korumak ister, kurbanın haksızlığa uğradığını düşünürler ve öğretmenlerine anlatma yolunu seçebilirler. Bazen de zorbaya karşı saldırganca davranışlarda gösterebilirler.

İzleyici durumunda bulunan bir kişi, mağdur için duyduğu endişe nedeniyle zorbalık yapan kişiye müdahale ederek kurbanın yanında yer alabilir. Bu durum zamanla zorbalığın gücünü azaltabilir (Kartal ve Bilgin, 2009). Akran zorbalığı tarafları üzerine yapılan araştırmalara göre, akran zorbalığı tarafları içinde en yüksek yüzdelik dilimi izleyiciler oluşturmaktadır. İzleyici olarak bulunan kişiler her ne kadar zorba veya mağdur konumunda bulunmasalar bile zorbalık olaylarına şahit oldukları için bu olaylardan etkilenmektedirler. Fakat bu etkileşim izleyicinin kendisini zorbayla mı, kurbanla mı özdeştiirdiğine göre değişebilmektedir. İzleyici rolünde bulunan kişilerin zorbalık olayları karşısında verdikleri tepkilere göre hangi role bürünebilecekleri hakkında bilgi sahibi olunabilir (Akar Çevlik, 2013).

1.5. Zorbalık Davranışını Açıklayan Kuramlar

Saldırganlık kavramı genel olarak üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki saldırganlığı dürtüsel sebeplere bağlayan yaklaşımlar, ikincisi saldırganlığın öğrenme sonucunda ortaya çıktığını ifade eden yaklaşımlar ve son olarak saldırganlığı bir uyaran karşısında verilen tepki olarak ortaya çıktığını savunan yaklaşımlardır (Stewart, 2007).

Literatür incelendiğinde zorbalık ve saldırganlığı açıklayan kuramları sınırlandırmak zordur. Literatüre bakıldığında Sosyal Bilgi İşleme Kuramı, Zihinsel Çerçeve Kuramı ve Ahlaki Gelişim Kuramının zorbalık kavramını açıklamada öne çıkmaktadır (Sanders, 2004). Bu kuramların dışında genetik etkilerin zorbalığa sebep olduğunu savunan Davranışsal Genetik Yaklaşımı, zorbalığın aile ve akran çevresinden öğrenildiğini savunan Ekolojik Kuram, toplumun zorbalıktan olumsuz etkilenmesiyle birlikte zorbalığın normal ve daha kabul edilebilir bir biçime geldiğini savunan Gelişimsel Yaklaşımlar da bulunmaktadır (Stewart, 2007).

Glasser'in Kontrol Kuramına göre bireylerin temel ihtiyaçlarının (ait olma, güç elde etme, özgürlük, eğlence, sevgi vb.) karşılanmaması bireyi huzursuz etmektedir (Sezgin vd., 2006). Bu ihtiyaçların karşılanmaması bireyi zorbaca davranışlara itmektir. Hawley'in Üstünlük Kuramına göre öğrencilerin saldırganlığı zayıf öğrencilerin kaynaklarını elde etmek amacıyla kullandığını öne sürer bununla beraber Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı ise ergenlerin saldırganlık yapan arkadaşlarını örnek alarak zorbalık yaptıklarını ileri sürmektedir (Mouttapa vd., 2004).

Zorbalık durumunun ortaya çıkmasında pek çok faktör rol oynamaktadır. Bu sebeple zorbalığa ilişkin sadece bir yaklaşımın zorbalığı açıklaması yeterli olmamaktadır. Literatürde çoğunlukla zorbalığı açıklamak için Sosyal Bilgi İşleme Kuramı, Zihinsel Çatı Kuramı, Ahlaki Gelişim Kuramı kullanılmaktadır (Sanders, 2004). Zorbalık kavramını açıklamak için kullanılan kuramsal temeller ve modeller bu bölümde bulunmaktadır.

1.5.1. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

İnsanın bilgiyi işleme, kazanma veya kullanma şeklini betimleyen bilgi işleme kuramı, insanın çevresindeki bilgiyi nasıl işlediğini ve nasıl kullandığını anlamayı amaçlar (Topçu Kabasakal, 2007). 1986 yılında Dodge tarafından oluşturulan Sosyal Bilgi İşleme Kuramı, Bilgi İşleme Kuramına benzemektedir. Crick ve Dodge'a (1994) göre insanlar geçmiş yaşantıları, kalımsal özellikleri ile sosyal olaylara tepki vermektedirler. Sosyal Bilgiyi İşleme kuramı bireyin çevrelerinden edindikleri bilgileri depolayıp yeniden kullanma yeteneklerini belirlemeye çalışan bir ifadedir.

Zorbalık davranışlarının sebebini açıklamaya çalışan Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı zorba davranışlarının oluşmasını 6 basamakta incelemiştir. İlk basamak öğrenci bulunduğu çevrede kendisinin hoşuna giden, beğendiği, ilgi duyduğu davranışları kodlamaktadır. İkinci basamakta bu kodladığı davranışları işlemekte yani bilgi ile anlamlandırmaktadır. Üçüncü basamakta öğrenci bu durumlara karşı amaç oluşturmakta ve bu amacı netleştirmektedir. Dördüncü aşamada öğrenci ilgisini çeken benzer bir olayla karşılaştığında verdiği tepkileri karşılaştırmaktadır. Beşinci basamakta öğrenci verdiği bütün tepkileri incelemekte ve en kullanışlı olan tepkiyi seçmektedir. Altıncı basamakta öğrenci bütün bu irdelemelerinin sonucunda herhangi bir davranış karşısında tepkilerini ortaya koymaktadır. Öğrencinin bu altı basamaktan bir veya birkaçında ortaya çıkan olumsuzluk sonucunda uygun olmayan veya saldırganca eylemler ortaya çıkabilmektedir. Sosyal Bilgi işleme Kuramında öğrencinin içinde bulunduğu sosyal çevresinden elde ettiği ipuçlarına göre davranışta bulunduğunu ifade etmektedir.

1.5.2. Zihinsel Çerçeve Kuramı

Zihinsel Çerçeve Kuramı bireylerin yetenekleriyle sahip oldukları zihinsel kapasitenin bireylerin davranışlarını yorumladığını ve açıkladığını ifade etmektedir. Kurama göre bireyin zihinsel çerçevesi ne kadar gelişmişse diğer insanların duygularını anlamaları o kadar gelişmiştir. Diğer bireylerin duygularını ve düşüncelerini anlamak ve onların davranışlarını yorumlamak kişilere manipülasyon yapmak için yarar sağlayabilmektedir. Dolaylı zorbalık başta olmak üzere zorbalığın her alanında Zihinsel Çerçeve Kuramı zorbalık konusunda kuramsal bir açıklamaya sahiptir (Sanders, 2004). Daha önce yapılan çalışmalar gerçekte zorba olan kişilerden bir kısmının üstün zekalı kişiler olduğu ifade edilmiştir. Bu üstün zihin

becerilerinin zorbalık davranışlarını açıklamada Zihinsel Çerçeve Kuramının önemli bir kavram olduğunu ifade edilmektedir (Pasin, 2017).

Çocukların zihinsel çerçevelere ilişkin becerileri 6 yaşında gelişmeye başlamaktadır. Yapılan araştırmalara göre yaşı büyük çocuklar, zorbalık türlerini davranışa dökmetedirler. Bu kurama göre kızların zihinsel becerileri erkeklere göre daha gelişmiş olduğu için dolaylı zorbalık türüne daha yatkındırlar (Sanders, 2004). Bu kurama göre çocukların zekâ gelişimlerinin yanı sıra çocuğun ailesini ve sosyal çevresini de anlamak gerekmektedir. Çocukların erken dönemde aile ve sosyal çevresiyle kurduğu olumlu ilişkiler çocuğun olaylara olumlu tepki vermesini ve duyguları hakkında konuşmasını etkilemektedir (Cowie, 2011).

1.5.3. Sosyal Etkileşim Kuramı

Sosyal Etkileşim Kuramına göre birey zorbalık davranışlarını yorumlamakta, sosyal öğrenmeyi gerçekleştirmekte ve özdeşim yapmaktadır. Eğer öğrenci yapılan zorbalık davranışlarının doğal bir durum olduğunu düşünürse kendi davranış kalıplarının içine zorbaca davranışları kolaylıkla ekleyebilmektedir. Öğrenci ergenlik döneminde zorbalık davranışlarının normalleştirirse hayatının ileriki dönemlerinde de zorbaca davranışlar gösterecektir (Aslan, 2013).

Sosyal Etkileşim Kuramı kişinin zorbalık davranışını dolaylı ya da doğrudan gözlemlerle öğrenilmiş bir davranış kalıbı olduğunu belirtir. Örnek vermek gerekirse kişi zorbaca davranışının sonucunda güç, kişileri yönetme gibi sonuçlar elde ediyorsa kişi bu sonuçlar neticesinde zorbalık davranışını devam ettirecektir. Çünkü bu davranışlar kişiyi tatmin etmekte ve cesaretlendirmektedir. Yani kişinin yaptığı zorbalık davranışının sonucu pozitif yönde ise kişi zorbalık davranışını devam ettirecektir. Bu teoriye göre zorbalık davranışları öğrenilmektedir. Öğrencilere öfke kontrolü, çatışma halindeki durumlar için çözüm üretme, sosyal becerilerin geliştirilmesi gibi kazanımların öğretilmesi bireyin saldırganlıklarını ve öfke kontrollerinin kontrol altına almayı sağlamaktadır (Bell vd., 2001). Kişiler örnek aldıkları veya dikkat ettikleri davranışlarının sonucunda olumlu sonuçları olan davranışlarını devam ettirmekte, olumsuz sonuçları olan davranışlarını zamanla bırakılabilir (Bandura, 1989).

Akran zorbalığı öğrencinin sadece bireysel özelliklerinden kaynaklanan bir sorun değildir. Öğrencinin yaşadığı aile ortamı, sosyal çevresi, okul ortamı ve yaşadığı çevre gibi birçok faktörün içinde olduğu karmaşık bir problemdir. Bu sebeple akran zorbalığı yalnızca

bireysel bir durum olmaktan çok bireyin yaşadığı toplumun bir sonucudur. Çevresel ilişkiler, bireyin kişisel özelliklerini etkilemekte ve kişiye yön vermektedir (Doğan, 2010).

1.5.4. Ahlaki Gelişim Kuramı

Kişiler herhangi bir eylemde bulunmadan önce davranışlarının sebep ve sonuçlarını göz önünde bulundurabilmektedir ve en doğru davranışının ne zaman ve nasıl olabileceğine karar verme yetisine sahiptirler. Bu sebeple zorbalığın yapılmasında ahlaki davranış ölçütleri karar vermede önemli bir rol oynamaktadır (Eminoğlu, 2018).

Bu kurama göre zorbalık kavramı ahlaki boyutta düşünülmeden tam olarak ifade edilemez. Arsenio ve Lemerise'e (2001) göre zorbalık olgusu dürüstlük, yardımseverlik, fedakârlık gibi ahlaki kavramlar göz önünde alınmadan açıklanamaz. Kurama göre kişi bir davranışta bulunmadan, davranışının olası sonuçlarını değerlendirir ve en doğru davranışa karar verebilecek bilişsel karar verme yetisine sahiptir. Bu durumda bireyin zorbalık yapması için ahlaki davranış ölçütlerine göre de karar vermesi önemli olmaktadır (Bradshaw vd., 2009).

1.6. Akran Zorbalığının Sonuçları

Akran zorbalığının etkileri yaşam boyu sürer ve bireyleri fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan etkileyen bir durumdur. Akran zorbalığı sadece çocukları değil, tüm aileyi ve toplumun ruh sağlığını etkilemektedir (Ünalnış ve Şahin, 2012). Akran zorbalığı sadece kurban konumunda bulunan çocukları değil aynı zamanda zorba konumunda bulunan çocukları da olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Mağdur Olmanın Sonuçları

Akran zorbalığı yaşayan kurbanlar için zorbalığın yaşandığı yerler kurbanın kaygı duyduğu ve korktuğu yerlerdir (Satan, 2011). Kurbanlar okulu güvensiz yer olarak algılar ve zorbalığa en çok maruz kaldıkları yer olan okuldan korkmaya başlarlar ve okula gitmek istemezler (Furniss, 2000). Yapılan bir araştırmaya göre 8. Sınıf öğrencilerin %7'si okullarda uğradıkları zorbalık yüzünden ayda bir kez okula gitmek istemediklerini ifade etmişlerdir (Furniss, 2000). Öğrencilerin uzun süreli devamsızlıklarının nedeni araştırıldığında, bu devamsızlıkların nedeni akran zorbalığı veya akran zorbalığına maruz kalma endişesi olduğu

belirlenmiştir. Akran zorbalığına maruz kalan çocuklar okula gitmekten çekindikleri için devamsızlıklarının arttığı ve bu sebeple sınıfta kalarak sınıf tekrarı yapmak zorunda kaldıkları veya okullarını tamamen bıraktıkları belirlenmiştir (Batsche ve Knoff, 1994; Güvenir, 2005).

Akran zorbalığına uğramak kişinin psikolojik ve fiziksel sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Akran zorbalığına uğrayan kişilerde zorbalık sonrasında uyku problemleri, tedirginlik, gerginlik, odaklanmakta güçlük çekme, utangaçlık, içine kapanıklık gibi sorunlar görülmektedir. Zorbalığa uzun süre uğramak kişide kaygı düzeyinin artmasına neden olmaktadır (Akduman, 2010; Delikara, 2002). Yapılan bir araştırmaya göre fiziksel, sözel veya cinsel zorbalığa uğrayan çocukların depresyon düzeyleri diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kapçı, 2004). Zorbalığa uğrayan mağdurların intihar etme eğilimi artmakta, okula gitmeyi reddetmekte, kronik hastalıklar ortaya çıkmaktadır (Pearce, 2002).

Çocukluk döneminde zorbalığa uğrayan çocukların genç yetişkin olduklarında diğer akranlarına göre kendilerine güvenlerinin düşük, depresyona girme ihtimallerinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Olweus'un (1995)'de yaptığı bu araştırma mağdur olma durumunun yetişkinlik döneminde de devam eden bazı olumsuz kalıcı etkiler oluşturabileceğini aklımıza getirmektedir.

Zorba Olmanın Sonuçları

Zorba konumunda bulunan öğrencilerin ergenlik dönemindeki davranış bozuklukları ve suçlu davranışları yetişkinlik dönemlerinde anti sosyal ve cezai davranışları doğurabilir (Muscari, 2002). Olweus (1993) tarafından yapılan bir araştırmaya göre 6-9 yaşları arasında zorbaca davranışlar gösteren çocukların %60'ı 24 yaşına gelene kadar en az bir kere cezai bir suça karışmıştır. Ayrıca araştırmacı zorbalık davranışı gösteren çocukların şiddete ve madde kullanımına diğer çocuklara oranla daha fazla meyilli olduğunu belirtmektedir. Bu çocukların yaşamlarının büyük bir kısmında zorba olarak kalırlar. Çoğunlukla okullardan ayrılırlar, çalışma hayatlarında zorluk çekerler ve yakın ilişki kurmakta zorlanırlar (Garrity ve Barris, 1996).

Zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan çocuklarda depresyon ve intihar düşüncesi oldukça sık görülmektedir (Gürsoy, 2010). Zorbaca davranışları uygulayan zorba ve kurban açısından söylenebilecek ortak ifade zorbaların bu davranışları uygularken hem kendilerinde hem de kurbanlarda çeşitli problemlere yol açtıkları, ruh sağlıklarının ve mutlu yaşantılarının

bozulduğu bununla beraber pek çok psikolojik problemin geliştiği, zaten var olan sorunların daha da güçlendiği şeklinde ifade edilebilir (Gökler, 2007).

Sonuç olarak zorbalık davranışları çocukların ileri yaşlarında fiziksel ve psikosomatik sağlıklarını etkileyebilecek önemli bir problem olduğu, ileride ortaya çıkabilecek bir takım davranış bozukluklarını da beraberinde getirebileceği söylenebilir (Atalay, 2010).

1.7. Ergenlikte Akran İlişkileri

İnsanlar yaşamlarının her anında desteklenmek, sosyalleşmek ve yaşadığı sorunları çözebilmek için çevresindekilerle etkileşim kurma ihtiyacı hissetmektedirler. Bireylerin akran ilişkileri hayatlarının her anında sürmekle birlikte akran ilişkilerine yükledikleri anlamlar yaşlara göre değişiklik göstermektedir (Goede vd., 2009; Hartup ve Stevens, 1999). Belirtilen bu farklılıkların sebebi bireyin bulunduğu yaşam döneminde karşılaştıkları zorluklar ve gelişim dönemine özgü görevler etkili olmaktadır. Çocukluk döneminde akran iletişimi; oyun oynama, iletişim kurma, birlikte vakit geçirme, sosyal etkinliklere katılma gibi daha somut arkadaş ilişkisiyken ergenlik döneminde daha çok ortak ilgi alanları üzerinden sosyalleşmek, sırlarını paylaşmak, kendini açma şeklinde olabilmektedir. Genç yetişkinlik döneminde ise arkadaşlık ilişkileri daha çok iş arkadaşlığı ve ebeveynliğin dahil olduğu daha karmaşık etkileşimlerden oluşur. İleri yetişkinlik döneminde birey iş yaşamından ayrılmakta ve arkadaşlık odağı birbirine destek olmak ve yol arkadaşlığına dönüşmektedir (Hartup ve Stevens, 1999; Santrock, 2011).

Çoğu biyolojik ve psikolojik değişimin yaşandığı ergenlik çok önemli ve bir o kadar kritik bir dönemdir. Ergenlik döneminde birey yeni yaşantılara uyum sağlamaya çalışmakta ve kendi kimliğini kazanmaya başlamaktadır. Ergen kendine “Ben kimim?” diye sormakta ve bu soruyu başarılı bir şekilde cevaplayarak kimlik duygusu geliştirmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan yaşadığı toplumun değer yargılarını öğrenmekte ve bu değer yargılarıyla çatışmadan yaşamayı öğrenmektedir. Birey ergenlik döneminde bir ailenin üyesi olmaktan çıkıp toplumun bir üyesi olmaya başlamaktadır (Nurmi, 2004). Bütün bu süreçler boyunca birey için akran ilişkileri önceki dönemlere göre daha çok önemli olmaktadır.

Ergenlik döneminde akran ilişkileri, ergenin karşılaştığı sorunları çözmesinde ve yetişkinlik hayatına hazırlanmasında önemli bir dönemdir. Bütün bunlardan önce akran grupları ergen için birer rol model olarak ergene geribildirim vermekte ve kendini diğerler ergenlerle karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Bu durum ergenin psikososyal gelişimi açısından önemlidir

(Nurmi, 2004). Bunların dışında ergenin akran grupları ergene bağlılık ve ait olma duygusunu sağlamakta bu da ergenin benlik saygısı üzerinde etkili olmakta ve sosyal destek sağlamaktadır (Dornbusch, 1989).

Akran ilişkilerinin dönemleri yaşa göre farklılık göstermekte ve farklı işlevleri bulunmaktadır. Ergenlik döneminde ergenlerin çocukluk dönemine kıyasla daha az arkadaş edinmeyi seçtikleri görülmektedir. Bu dönem arkadaşlıklarının yoğunluğunun ve samimiyetinin diğer dönemlere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir (Santrock, 2011).

Çocukluk döneminde aynı cinsten arkadaşlık ilişkisi kurma eğilimi, ergenlik dönemine gelindiğinde karşı cinsten arkadaşlık ilişkisi kurma eğilimine dönüşmektedir. Önceleri az sayıda olan arkadaşlık grupları ergenlikle beraber daha büyük akran gruplarına dönüşmeye başlar. Çoğunluğu ergenin kendisini yakın hissettiği birkaç akranı olsa bile içinde bulundukları daha büyük bir akran grubu da olmaktadır. Bu büyük grup içinde grubun davranış örüntülerini, giyim tarzlarını, konuşmalarını içeren mini-kültürlerde geliştirirler (Steinberg, 2007). Okullar akranların sosyalleşmeleri, bağımsız bireyler olmaları için birer fırsat olmakla beraber, akranların birbirlerine sosyal destek sağlama, bilgi birikimlerini aktarma ve psikolojik destek sağlama açısından da önemli bir unsurdur. Fakat akranlar kendi içlerinde zorbalık durumlarıyla da yine okul içerisinde yüzleşmek durumunda kalabilmektedirler (Mouttapa vd., 2004).

Saldırganlık davranışı gösteren çocuklar okullarında akranları tarafından reddedilmiş veya dışlanmışsa, ergenlerde kendilerine benzeyen akran grupları oluşturmaya ya da akranlarını saldırgan olan grubun içine dahil etmeye çalışmasına neden olmaktadır (Farmer ve Xie, 2007). Akran reddi ergeni olumsuz davranışlara yönlendirdiği tek başına yeterli olmadığı için yalnızca akran reddinin ergeni zorbalığı ittiği görüşü bir tutum olarak ifade edilebilir (Cowan P. ve Cowan C. 2004). Akran ilişkilerinin zorbalığa yol açmasının birçok farklı boyutu bulunmaktadır. Aynı zamanda ergenin yakın arkadaşlarının olması da zorbalığa karşı koruyucu bir etmen olarak incelenebilir (Bollmer, vd., 2005).

Kurban ergenler genellikle akranlarıyla kıyaslandığında daha az arkadaşları vardır ve akran grupları tarafından kabul görmemişlerdir. Zorbalara bakıldığında akran grupları arasında daha az dışlanmışlardır. Ancak sınıf arkadaşları tarafından pek sevilen ergenler olduğu söylenemez. Zorba ve kurban ergenler diğer sınıf arkadaşlarıyla kıyaslandığında okullarına daha bağlıdırlar ve akademik başarıları düşüktür. Ayrıca kurban ergenler zorbalara oranla daha hassas bir yapıya sahiptirler (Spriggs vd., 2007).

Ergenlik dönemiyle birlikte ergenlerin ilk hedefi özerklik kazanabilmektedir. Ergenler özerkliklerini kazanmaya çalışmak için ebeveynlerinden uzaklaşmaktadır. Ergenlerin kendilerinden uzaklaştıklarını hisseden ebeveynler otoriterlerini kaybetmemek için ergenler üzerindeki etkinlerini ve denetimleri arttırmaktadır. Artan denetim ergeni olumsuz davranışa itmektedir. Bu olumsuz davranışlar saldırganlık veya zorbalık davranışları olabilir. Ergen bir gruba dahil olabilmek için öncelikle o gruba benzemelidir. Böylece ergen daha önce denemediği davranışları akran grubu içerisinde yapabilmektedir. Akran ilişkileri erkeklere oranlar kızlar için daha önemlidir. Ergenler eğer zorbalığa eğilmiyse zorbalığa eğimli akran grupları ile ilişki kurmaya çalışırlar. Ergenlerin akran ilişkilerinin artması veya azalması zorba veya kurban olma üzerinde de etki göstermektedir.

1.8. Akran Zorbalığı ve Akran İlişkileriyle İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Zorbalık kavramına ilişkin Türkiye’deki çalışmalar son yıllarda artış göstermiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalar genellikle Ankara ve İstanbul’da yapılmıştır. Bu kısımda Türkiye’de yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Türkiye’de zorbalık kavramıyla ilgili yapılan ilk çalışma Alikashiöğlu vd.’nin (2004) İstanbul ili örneklemine temsil eden 4153, 9-11 sınıf öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmadır. Çalışmada ölçek olarak “Okul Çağındaki Çocukların Sağlıkla İlgili Davranışları Ölçeği” kullanılmış. Araştırma raporu çocukların şiddet davranışları üstünde durularak incelenmiştir. Alikashiöğlu vd.’nin (2007) yaptıkları başka bir araştırmada ise 9., 10., ve 11. sınıf öğrencilerinin akran zorbalığı davranışlarının sıklığı incelenmiştir. Bu çalışma İstanbul ilindeki 26 okuldan 3519 öğrenci ile yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek olarak da “Okul Çağındaki Çocukların Sağlıkla İlgili Davranışlarının Araştırması 1997-98” anketi kullanılmıştır. Öğrencilerden %59,4’ü katılmayanlar, %22’si kurban, %9,4’ü zorba/kurban ve %9,22’si zorba olarak rapor edilmiştir. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorba/kurban özellikleri gösterdiği görülmüştür.

Kepenekçi ve Çınkır (2002) ise 2000-2001 eğitim yılında Ankara’da herhangi 5 okuldaki 692, 8. Sınıf öğrencisine, kendi geliştirdikleri anket ile akran zorbalığının oranını incelemiştir. Araştırmacılar anket sorularını incelerken Olweus’un sorularından etkilendiklerini ifade etmişlerdir ancak uygulanan anketin geçerlilik ve güvenilirliği incelenmemiştir. Araştırmaya göre örneklem grubundaki öğrencilerin eğitim yılı boyunca en az

bir veya birden fazla zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişler. Fiziksel, sözlü, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kalanların oranını sırasıyla %33,5, %35,3, %28,0 ve %15,6 olarak bulmuşlardır.

Dölek (2001) İstanbul'daki 9 resmi ve özel ilköğretim okulunun 5., 7., ve 9. Sınıfına devam eden 659 öğrenci ile yaptığı çalışmada okullarda zorba ve kurban sıklığının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Örneklemdaki öğrencilerin bir dönem boyunca veya haftada bir iki kez zorbaca davranışlara uğradıklarını belirtmiştir. Sistematik olarak zorbalığa uğrayanların oranı %8.17, sistematik olarak zorbalık yapanların oranı %2.56 görülürken cinsiyet açısından bakıldığında kızların zorbaca davranış gösterme oranı %2.56, erkeklerin zorbalık gösterme oranı %6,37 olarak hesaplanmıştır. Öğrenciler arasında uygulanan zorbalığın türlerine bakıldığı zaman sırasıyla alay etme, dışlama, görmezden gelme, iftira atma, dedikodu yapma davranışlarının görüldüğü belirtilmiştir. Fiziksel zorbalığın sözel zorbalıktan daha az uygulandığına rastlanmıştır.

Pişkin (2003) Ankara'da ilköğretim 4.,5., 6., 7. ve 8. Sınıfa devam eden 1154 öğrenciye kendi geliştirdiği “Akran Zorbalığı Soru Listesi”ni kullanarak akran zorbalığının yaygınlığını incelemiştir. Zorba ve kurban durumlarını belirlerken zorbalığı haftada bir kez yapan öğrencileri zorba, zorbalığa haftada bir kez maruz kalan kişileri de kurban olarak tanımlamıştır. Araştırmacı, araştırmasında öğrencilerin %35'ini kurban, %30'unu zorba/kurban, %6'sını zorba olarak belirlemiştir. Fiziksel zorbalığa maruz kalma %34, sözel zorbalığa maruz kalma %29, dolaylı zorbalığa maruz kalma %21, eşyalarına zarar verme %11 olarak zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir.

Kapçı (2004) Ankara'daki beş farklı okulda öğrenim göre 206 öğrenciyle yaptığı araştırma ilköğretim 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kalma oranını %40 olarak ifade etmiştir.

Pekel (2004) çalışmasında Gültekin (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme” ölçeğini kullanıp “Akran Zorbalarını Belirme” ölçeğini geliştirmiş ve bu ölçeği Ankara ilindeki, 5. ve 6. sınıfta öğrenim gören 718 öğrenciye uygulamıştır. Araştırmacı kurban oranını %9,3, zorba oranını %7,6, zorba/kurban oranını %6,4 ve katılmayanların oranını %76,7 olarak bulmuştur.

Pişkin ve Ayas'ın (2005) lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada akran zorbalığının, zorbalık türlerine göre dağılımı incelendiğinde zorbalık türleri sırasıyla %16,9 sözel, %15,3 fiziksel, %10,9 söylenti yayma, %9,1 gruptan dışlama ve %8,8 eşyalara zarar verme olarak

belirlemiştir. Altı ayda en az bir kere yapılan zorbalık türleri incelendiğinde %21,2 sözel, %20,2 fiziksel, %8,6 gruptan dışlama, %6,7 eşyalara zarar verme ve iftira, %6,0 dedikodu şeklindedir. Haftada en az bir kez yapılan zorbalık türleri ise; sözel, fiziksel ve eşyalara zarar verme şeklindedir. Gruptan dışlama ve iftira, söylenti yayma türünden zorbalıklar ise diğer zorbalık türlerinden daha az görülmektedir.

Özönder vd.'nin (2005), ilköğretim 7. ve 8.sınıflarda, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde, 1136 ilköğretim okulunda çalışmışlardır. Öğrencilerin %53,4'ü okulda teneffüslerde istemediği davranışlarla karşılaştığını, tacize yönelik davranış türlerinin %67,2'sinin erkek öğrenciler tarafından, %29 kız öğrenciler tarafından, %3,8 ile hem erkek hem kız öğrenciler tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sözlü tacize kalma oranları %42,8, fiziksel tacize maruz kalma oranları %23,7, cinsel tacize maruz kalanların oranı %24,7 olarak ifade edilmiştir.

Yaban (2010) tarafından yapılan çalışma 7. ve 10. sınıfa giden 780 öğrenciyi kapsamaktadır. Çalışmada öğrencilerin anne, baba, arkadaş ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin akran zorbalığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre kız öğrencilerin babalarıyla ilişkilerinin, erkek öğrencilerin öğretmenleriyle ve babalarıyla olan ilişkilerinin zorba davranışlar göstermeleri üzerinde anlamlı bir ilişki bulunduğu ancak kız ve/veya erkek öğrencilerin anneleriyle olan ilişkilerinin zorba veya mağdur olma durumu arasında anlamlı bir fark bulunmadığı bildirilmiştir.

Özkan ve Çifci (2010) tarafından yapılan araştırmada sosyoekonomik düzeyi düşük semtlerde bulunan ilköğretim okullarında akran davranışları incelenmiştir. Buna göre; ilköğretim öğrencilerinin %33,9'unun sözel zorbalığa, %32,9'unun fiziksel zorbalığa, %29,2'sinin duygusal zorbalığa ve %16,9'unun cinsel zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Sosyoekonomik düzeyi düşük olan bölgelerdeki okullarda akran zorbalığı davranışlarının daha yaygın olduğu bildirilmiştir.

Totan (2008) tarafından 9., 10. ve 11. Sınıfta eğitim gören 595 lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada ergenlerin akran ilişkilerinin zorbalığa olan ilişkisini incelemiştir. Araştırmada öğrencilerden %12,77 kurban, %11,26, zorba, %8,07 zorba/kurban ve %67,90'ı ise kendisini zorbalığa dahil olmayan olarak belirtmişlerdir. Araştırma bulguları cinsiyet boyutunda değerlendirildiğinde zorbalık davranışı gösteren kız ve erkek öğrenciler arasında fark olmadığı, kızların erkeklere göre daha fazla kurban konumunda bulunduğu, erkeklerin zorba/kurban davranışlarını kızlara göre daha fazla gösterdikleri belirlenmiştir. Sınıf düzeyi değişkeni

açısından irdelendiğinde sınıf seviyesi arttıkça zorbalık davranışlarının artmakta olduğu fakat kurban konumunda bulunmanın azaldığı bildirilmiştir. Akran ilişkileri boyutunda irdelendiğinde ise akran ilişkileri iyi olan öğrencilerin zorba davranışları daha fazla gösterdikleri, kurban olma durumlarının ise azaldığı belirtilmiştir.

1.9. Akran Zorbalığı ve Akran İlişkileriyle ilgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Zorbalık kavramı bütün dünya da önemli olarak ele alınması gereken bir konu olduğu için zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar yıllar içerisinde artmıştır. Zorbalık 1990'lı yıllarda 289 araştırmaya konu olurken 2000 ve 2004 seneleri arasında 562 araştırmanın konusu olmuştur. Yapılan bu araştırmalarda ele alınan öncelikli konu zorbalığın yaygınlaşmasıdır (Berger, 2007). Yapılan bu araştırmaların bazıları incelendiğinde Batı Avrupa'da yaşayan öğrencilerin %5'i hafta bir veya birkaç kez zorbalığa uğradıkları bildirilmiştir (Roland ve Idsoe, 2001). Amerika Birleşik Devletleri'nde 2002'de yapılan bir araştırmaya göre ergenlerin %20 ile %40'nın zorbalığa uğradığı ve %7 ile %15'nin zorbalık davranışları gösterdikleri bildirilmiştir (Huebner ve Morgan 2002).

Akran zorbalığı üzerinde ilk çalışmaları yapan Olweus, (1993) 1980'de yaşları 8-16 olan 150.000 İskandinav öğrencisiyle yaptığı araştırmada öğrencilerin %15'inin okullarda zorba veya mağdur olma durumuyla uğraştığını, bu öğrencilerin %9'unun kurban, %6-7'sinin zorba davranışları gösterdiğini belirtmiştir. Olweus 2001 yılında yenilediği araştırmasında 110.000 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmaya göre 1983 yılında yaptığı araştırmayla kıyaslandığında kurban ve zorba olmanın veya zorbalık davranışlarına dahil olmanın %65 arttığını ifade etmiştir (Çayırdağ, 2006).

Pearce (2002) tarafından yapılan araştırmaya göre 1984-1986 yılları arasında İngiltere' de 4000 öğrenci ile yaptığı araştırmanın sonucuna göre; öğrencilerin %68'i zorba, %38'inin de mağdur konumunda bulunduğu, mağdur öğrencilerin hafta da en az iki kere zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde orta öğrenimine devam eden 3.767 öğrenci üzerinde yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldığı bu öğrencilerin %11'inin kurban, %7'sinin zorba ve kurban, %4'nün zorba olduğu ifade edilmiştir (Agatston vd., 2007). Williams ve Guerra (2007) tarafından ABD' de yapılan araştırmaya göre fiziksel ve internet

üzerinden yapılan zorbalık durumları incelenmiş, internet üzerinden yapılan zorbalığın ortaokuldan lise doğru azalmaya başladığı, fiziksel zorbalığın ise lise de arttığı belirlenmiştir.

Siegel (2008) tarafından yapılan araştırmada öğrencilere zorbalıkla ilgili görüntüler izlettirilmiş ve öğrencilerin bu görüntüleri izlerken hissettikleri ve böyle bir zorbalıkla karşılaştıklarında ne gibi tepkiler verecekleri sorulmuştur. Araştırma bulgularına göre öğrenciler fiziksel zorbalık durumları ile karşılaştıklarında zorbalığa karşı daha çok fiziksel güce yönelik tepkiler vereceklerini belirtmişlerdir. Bunun dışında empati becerileri yükseldikçe zorbalıkla baş etme yöntemlerinin de geliştiği tespit edilmiştir. Genellikle öğrencilerin fiziksel zorbalıkla ile karşılaştıklarında büyüklerinden yardım alarak ve zorbadan intikam almak istedikleri, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere kıyasla sözel zorbalık ve duygusal zorbalık karşısında birbirleriyle daha fazla yardımlaştikları bildirilmiştir.

Cowie (2011) tarafından yapılan araştırmada zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalık karşısında sessiz kaldıkları ve zorbalığı hak ettiklerini düşündükleri, sosyal çevrelerine güvenmedikleri için zorbalığa uğradıklarını paylaşmadıkları, özgüvenlerin gittikçe azaldığı bu durum dolayısıyla zorba öğrenciler tarafından daha çok zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Demant ve Houtte (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin sosyal çevreleri ve akran zorbalığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre izleyici konumunda bulunan öğrencilerin; aileleri, sosyal çevresi ve öğretmenleriyle ilişkisinin iyi olduğu ve okula karşı aidiyet duygusunun yüksek olduğu, zorba olan öğrencilerin; akran çevresine popüler olduğu, kurban öğrencilerin; sosyal ilişkilerinde başarısız olduğu, zorba/kurban öğrencilerin ise hem okula hem de ailelerine karşı aidiyet duygusunun diğerlerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Cuadros ve Berger (2016), yaptıkları çalışmada arkadaşlık niteliğini, akran mağduriyeti ve refahı üzerindeki rolünü araştırmışlardır. Çalışmaya Şili Santiago'daki düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan dört okulda eğitim gören 4., 5. ve 6. Sınıflarda okuyan 614 öğrenci katılmıştır. Üç yıllık yapılan bu çalışmada 6 ayda bir 5 değerlendirme yapılmış ve bu değerlendirmelerde akran ilişkileri üzerine odaklanarak yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre yüksek arkadaş niteliğine sahip öğrencilerin sosyal duygusal refahının yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı eğilimi ve akran ilişkilerini inceleyen bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, bireylerin tutum, inanç, düşünce ve eylemlerini belirlemeye yarayan bir yöntemdir. İlişkisel tarama modeli ise iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2005). Bu yöntemin en temel özelliği, mevcut bir durumu kendi koşulları içerisinde var olan şekliyle betimlenmeye, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemeye ve öngörülerde bulunmaya yarayan yöntem olmasıdır (Christensen, vd., 2015).

Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinde görülen zorbalık türleri ile akran ilişkilerini belirlemek, öğrencilerin zorbalık davranışları ve akran ilişkilerini sosyo-demografik değişkenleri ile yorumlamak olduğu için araştırma ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür.

2.2. Katılımcılar/Çalışma Grubu

Katılımcılar seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Basit seçkisiz örnekleme evrendeki bütün birimlerin, örneğe seçilme olasılıkları eşit ve birbirinden bağımsız katılımcılara ulaşmak istendiğinde kullanılan bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2008). Çalışmanın katılımcılarını 2021-2022 öğretim yılında Antalya ilinin Konyaaltı, Muratpaşa, Kepez ilçelerindeki Ortaokullarda öğrenim gören 9-12 yaş arası 150 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen çocukların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 3.2.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.2.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişken		f	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	87	58,0
	Erkek	63	42,0
Çocuğun Yaşı	9-10 yaş	87	58,0
	11-12 yaş	63	42,0
Çocuğun Sınıf Düzeyi	5. sınıf	66	44,0
	6. sınıf	38	25,3
	7. sınıf	46	30,7
Anne Öğrenim Düzeyi	İlköğretim	37	24,7
	Ortaöğretim	46	30,6
	Yükseköğretim	67	44,7
Baba Öğrenim Düzeyi	İlköğretim	30	20,0
	Ortaöğretim	49	32,7
	Yükseköğretim	71	47,3

Tablo 3.2.1 incelendiğinde katılımcıların %58’i kız öğrenci, %42’i erkek öğrencidir. Çocukların yaşlara göre dağılımına bakıldığında %58’i 9-10 yaş aralığında, %42’i 11-12 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Çocukların öğrenim gördüğü sınıf düzeyi incelendiğinde %44’nün 5. Sınıfta, %25,3’ünün 6. Sınıfta ve %30,7’inin de 7. Sınıfta öğrenimime devam etmekte olduğu görülmektedir. Çocukların anne-baba öğrenim düzeyine göre dağılımı incelendiğinde annelerin %24,4’ünün, babaların %20’inin ilköğretim düzeyinde; annelerin %30,6’nın, babaların %32,7’inin ortaöğretim düzeyinde; annelerin %44,7’inin babaların %47,3’ünün de yükseköğretim düzeyinde eğitimi tamamlamış olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla, araştırmacı tarafından oluşturulan “Öğrenci Bilgi Formu” (Ek-3), öğrencilerde zorbalık eğilimini belirlemek amacıyla “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” ve öğrencilerin akran ilişkilerini belirlemek amacıyla da “Akran İlişkileri Ölçeği” kullanılmıştır. Bu veri toplama araçlarına ilişkin genel bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Öğrenci Bilgi Formu; Araştırmacı tarafından oluşturulan bu form öğrencilerin cinsiyet, yaş, bulunduğu sınıf seviyesi, ikamet ettiği ilçe, anne-baba eğitim durumu ile ilgili sosyo-demografik bilgilerine ilişkin soruları içermektedir.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu; Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilen ölçek, zorba ve kurban olma durumunu belirleyen iki ölçeği içermektedir. Ancak bu çalışmada 9-12 yaşlarındaki çocuklarda zorbalık eğilimlerini belirlemek amacıyla yalnızca zorba olma durumunu belirleyen Akran Zorbalığı Ölçeği kullanılmıştır. Beşli likert tipindeki ölçek toplamda 53 madde ve altı alt boyut içermektedir. Ölçeğin alt boyutları fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme, cinsel zorbalıktır. Fiziksel zorbalık boyutu çocuğu itme, vurma canını acıtma gibi çocuğa fiziksel olarak uygulanan zorbalıktır. Sözel zorbalık çocuğa isim takma, küçük düşürme, tehdit etme gibi sözel olarak zarar veren zorbalıktır. İzolasyon boyutu dışlama, yalnız bırakma, gruba dahil etmeme, görmezden gelme gibi çocuğu gruptan uzaklaştıran zorbalıktır. Söylenti yayma boyutu çocuk hakkında yapmadığı şeyleri söyleyerek uygulanan zorbalıktır. Eşyalara zarar verme boyutu kitabını defterini yırtma, parçalama gibi çocuğun kullandığı eşyalara zarar vererek yapılan zorbalıktır. Cinsel zorbalık boyutu cinsellik içeren mesajlar göndermek, cinsel içerikli eylemlerde bulunmayı kapsayan zorbalık olarak ifade edilebilir. 5’li likert tipindeki ölçekten alınabilecek en yüksek puan 265, en düşük puan ise 53’tür. Puanların yükselmesi zorba davranış eğiliminin (zorba olma eğilimi) arttığına işaret etmektedir (Ayas ve Pişkin, 2015). Ölçeğin genel toplamda hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .93’tür. Alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alfa katsayıları ise fiziksel zorbalık için .82, sözel zorbalık için .75, izolasyon için .77, söylenti yayma için .75, eşyalara zarar verme için .80, cinsel zorbalık boyutu için .88 olarak belirtilmektedir. Bu araştırmada hesaplanan Cronbach Alfa değeri genel toplamda .97’dir. Alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ise “fiziksel zorbalık” için .90, “sözel zorbalık” için .90, “izolasyon” için .91, “söylenti yayma” için .88, “eşyalara zarar verme” için .94 ve “cinsel zorbalık” için .95 olarak belirlenmiştir.

Akran İlişkileri Ölçeği; Kaner (2000) tarafından geliştirilen ölçek akran ilişkilerini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. 5’li likert tipi olan ölçek toplamda 18 madde ve dört alt boyutta akran ilişkilerini değerlendirmektedir. Bu boyutlar; bağlılık, güven ve özdeşim kurma, kendini arkadaşına açma ve sadakattir. Bağlılık boyutunda çocukların birbirlerine karşılıklı sevgi ve yakınlık duyma yönündeki ilişkileri değerlendirilmektedir. Güven ve özdeşim boyutunda, çocukların birbirleriyle özdeşleşme ve güven duyma yönündeki ilişkileri değerlendirmektedir. Kendine açma boyutu, çocukların sorunlarını akranlarıyla paylaşımın değerlendirilmektedir. Sadakat boyutu ise başı derde giren arkadaşların korumak amacıyla yalan söylemeyi, arkadaşları onun başını derde soksa bile onların yanında olmaya ilişkin eğilimlerini değerlendirmektedir. Ölçekten alınan en yüksek puan 90, en düşük puan ise 18’dir. Akran İlişkileri Ölçeğinin güvenilirlik genel toplam Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı .86’dır.

Alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alfa katsayıları ise “bağlılık” alt boyutu için .86, “güven ve özdeşim” alt boyutu için .69, “kendini açma” alt boyutu için .58, ve “sadakat” alt boyutu için .58 olarak belirtilmektedir. Bu araştırmada Akran İlişkileri Ölçeğinin genel Cronbach Alfa değeri .94’tür. Ölçeğin alt boyutları için hesaplanan Cronbach iç tutarlılık güvenirlik katsayısı “bağlılık” alt boyutu için .96, “güven ve özdeşim” alt boyutu için .80, “kendini açma” alt boyutu için .87, ve “sadakat” alt boyutu için de .82 olarak bulunmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde ilk önce araştırmada kullanılacak olan Akran Zorbalığı Ergen Formu ve Akran İlişkileri Ölçeğinin kullanım izni alınmıştır. Daha sonra Akdeniz Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (12.05.2022 tarih ve 183 sayılı) araştırma etik kurul izni alınmıştır (EK 5). Daha sonra Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Araştırmacı tarafından İl Milli Eğitimden alınan izinden (EK 6) sonra ortaokul yöneticileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde çalışmanın amacı ve veri toplama araçları okul yönetimine ve öğretmenlere tanıtılmıştır. Daha sonra öğretmenler aracılığıyla ailelere çocuklarının çalışmaya katılımı için onam formu (EK 2) gönderilmiştir. Tüm izin işlemleri tamamlandıktan sonra Öğrenci Bilgi Formu ve Akran Zorbalığı Ergen Formu ve Akran İlişkileri Ölçeği Google forma aktarılmıştır. Katılımcıların veri toplama araçlarına ulaşımı için link oluşturulmuştur. Google form linki e-posta ve instagram gibi sosyal medya aracılığıyla ebeveynlere ulaştırılmıştır. Google Form üzerinde verilen linkte öncelikle ebeveyn onam formunun doldurulması istenmiştir (EK 1). Onam formuna gönüllü olarak onay veren ebeveynlere, Kişisel Bilgi Formuna erişimi izni verilmiştir. Ebeveynler tarafından Kişisel Bilgi Formu doldurulduktan sonra çocuklarının dolduracağı Akran Zorbalığı Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeğine erişim izni verilmiştir. Google form linkindeki ölçüm araçlarını eksiksiz olarak dolduran 150 çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada hangi istatistiksel işlemlerin yapılacağına karar vermek amacıyla Akran Zorbalığı Ergen Formu ile Akran İlişkileri Ölçeği toplamından ve alt boyutlarından elde edilen puanların normal dağılıma uygun olup olmadığı incelenmiştir. Normal dağılımı incelenen

grubun büyüklüğü $n > 50$ olduğu için “Kolmogorov-Smirnov Testi” uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2017). Sonuçlara göre ölçeklerden elde edilen puanların normal bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p < .05$). Zorbalık ve akran ilişkileri değişkenleri arasındaki ilişki, değişkenlerin eşit aralık ölçeğinde fakat normal dağılım sağlanamaması nedeniyle “Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı” hesaplanarak incelenmiştir (Deniz, 2020). Ayrıca araştırmada parametrik olmayan testlerden; iki gruplu karşılaştırmalar (çocuğun cinsiyeti ve yaşı) için “Mann-Whitney U Testi”, ikiden fazla gruplu karşılaştırmalar (çocuğun sınıf düzeyi, ebeveynlerin öğrenim düzeyi) için “Kruskall-Wallis H Testi” kullanılmıştır (Kilmen, 2015). “Kruskall-Wallis H Testi” sonucunda gruplar arası farklılığın anlamlı çıktığı durumlarda, “Bonferroni düzeltmesi” yapılarak anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığı “Mann-Whitney U Testi” ile belirlenmiştir (Bursal, 2017).

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin olarak yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “9-12 yaş arası çocuklarda hangi zorbalık davranış eğilimi görülmektedir?” sorusuna yanıt aramak amacıyla katılımcılara uygulanan Akran Zorbalığı ölçeği alt boyutlarından alınan puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4.1.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1.1. Akran Zorbalığı Ölçeğinden Alınan Toplam ve Ortalama Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

N=150	Akran Zorbalığı Ölçeği				
	Ölçekten Alınabilecek Toplam Puan	Alınan Ortalama Puan	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Genel Toplam	53-265	64,08	17,90	53	191
Fiziksel Zorbalık	15-75	20,57	7,06	15	54
Sözel Zorbalık	7-35	8,60	3,21	7	26
İzolasyon	6-30	7,56	3,27	6	24
Söylenti Yayama	5-25	5,75	1,80	5	20
Eşyalara Zarar Verme	10-50	10,97	2,95	10	36
Cinsel Zorbalık	10-50	10,63	2,45	10	31

Tablo 4.1.1.’e göre 9-12 yaş arası çocukların zorbalık davranış türlerini belirleyen ölçekten aldığı en düşük toplam puan 53, en yüksek toplam puan ise 191’dir. Ölçekten alınan ortalama puan 64,08’dir. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde tüm alt boyutlarda alınan en yüksek ortalama puanın 20.57 ile Fiziksel zorbalık boyutunda olduğu görülmektedir. Sözel zorbalık için alınan ortalama puan 8,60’tır. İzolasyon için alınan ortalama puan 7,56 iken, söylenti yayma için alınan ortalama puan 5,75’tir. Eşyalara zarar verme için alınan ortalama puan 10,97 iken, cinsel zorbalık için alınan ortalama puan 10,63’tür. Bu bulgulara göre 9-12 yaş arası çocuklarda sözel zorbalık, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık gibi davranış eğilimlerinin olmadığı, ancak çok düşükte olsa fiziksel zorbalık davranış eğilimine sahip olabilecekleri söylenebilir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “9-12 yaş arası çocuklarda akran ilişkileri nasıldır?” sorusuna yanıt aramak amacıyla katılımcılara uygulanan Akran İlişkileri Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4.2.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.2.1. Akran İlişkileri Ölçeğinden Alınan Toplam ve Ortalama Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

N=15	Akran İlişkileri Ölçeği				
	Ölçekten Alınabilecek Toplam Puan	Alınan Ortalama Puan	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Genel Toplam	18-90	65,65	12,33	21	90
Bağlılık	8-40	31,21	6,35	9	40
Güven ve Özdeşim	4-16	14,79	3,02	4	20
Kendini Açma	3-15	10,04	2,74	3	15
Sadakat	3-15	9,61	2,70	3	15

Tablo 4.2.1’e göre 9-12 yaş arası çocukların akran ilişkilerini belirleyen ölçekten aldığı en düşük toplam puan 21, en yüksek toplam puan ise 90’dır. Ölçekten alınan ortalama puan 65,65’tir. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde alt boyutlarda alınan ortalama puanın bağlılık için 31,21, güven-özdeşim için 14,79, kendini açma için 10,04 ve sadakat için 9,61 olduğu görülmektedir. Bu bulgular 9-12 yaş arası çocukların akran ilişkilerinde kendini açma ve sadakat boyutunda orta düzeyde, güven-özdeşim kurma ve bağlılık boyutunda yüksek düzeyde puanlar aldıklarını göstermektedir. Bu bulguya göre ön ergenlik çağındaki çocukların akran ilişkilerinde güven-özdeşim kurma ve bağlılığın daha ön planda olduğu söylenebilir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “9-12 yaş arası çocuklarda zorbalık davranışları ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 4.3.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.3.1. Akran Zorbalığı Ölçeği ile Akran İlişkileri Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Ölçek	Bağlılık	Güven ve Özdeşim	Kendini Açma	Sadakat	Toplam
Fiziksel Zorbalık	-,293**	-,266**	-,235**	,059	-,251**
Sözel Zorbalık	-,331**	-,316**	-,268**	-,056	-,304**
İzolasyon	-,202**	-,253**	-,295**	-,098	-,231**
Söylenti Yayma	-,201**	-,221**	-,103	-,097	-,185*
Eşyalara Zarar Verme	-,073	-,118	-,101	,010	-,071
Cinsel Zorbalık	-,066	-,102	-,106	,005	-,079
Toplam	-,307**	-,309**	-,285**	-,001	-,289**

**p<,01, *p<,05

r= ,00-.30 düşük, .30-.70 orta, .70-1.00 yüksek (Büyüköztürk, 2017)

Tablo 4.3.1. incelendiğinde, akran zorbalığı ölçeği fiziksel zorbalık alt boyutu ile akran ilişkileri bağlılık ($r_s=-,293$, $p<,01$), güven ve özdeşim ($r_s=-,266$, $p<,01$), kendini açma ($r_s=-,235$, $p<,01$) alt boyutları ve akran ilişkileri genel toplamı ($r_s=-,251$, $p<,01$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Akran zorbalığı sözel zorbalık alt boyutu ile akran ilişkileri bağlılık ($r_s=-,331$, $p<,01$), güven ve özdeşim ($r_s=-,316$, $p<,01$) alt boyutları ve akran ilişkileri genel toplamı ($r_s=-,304$, $p<,01$) arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki görülmektedir. Akran ilişkileri kendini açma boyutu ($r_s=-,268$, $p<,01$) arasında ise yine negatif yönde ancak düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Akran zorbalığı izolasyon alt boyutu ile akran ilişkileri bağlılık ($r_s=-,202$, $p<,01$), güven ve özdeşim ($r_s=-,253$, $p<,01$), kendini açma ($r_s=-,295$, $p<,01$) alt boyutları ve akran ilişkileri genel toplamı ($r_s=-,231$, $p<,01$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Akran zorbalığı söylenti yayma alt boyutu ile akran ilişkileri bağlılık ($r_s=-,201$, $p<,01$), güven ve özdeşim ($r_s=-,221$, $p<,01$) alt boyutları ve akran ilişkileri genel toplamı ($r_s=-,185$, $p<,05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Akran zorbalığı genel toplamı ile akran ilişkileri bağılılık ($r_s=-,307$, $p<,01$), güven ve özdeşim ($r_s=-,309$, $p<,01$) alt boyutları arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki, akran ilişkileri kendini açma alt boyutu ($r_s=-,285$, $p<,01$) ve akran ilişkileri genel toplamı ($r_s=-,289$, $p<,01$) arasında ise negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “9-12 yaş arası çocuklarda zorbalık davranış eğilimleri cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yanıt aramak için cinsiyet ve yaş değişkenleri için Mann Whitney U Testi, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyi değişkenleri içinde Kruskal-Wallis H Testi yapılmıştır. Her iki analiz sonuçları sırasıyla Tablo 4.4.1. ile Tablo 4.4.5. arasında sunulmuştur.

Tablo 4.4.1. *Akran Zorbalığı Ölçeği Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek için Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları*

Zorba Ölçeği	Grup	n	SO	ST	U	Z	p
Fiziksel Zorbalık	Kız	87	69,50	6046,50	2218,500	-2,063	,039
	Erkek	63	83,79	5278,50			
Sözel Zorbalık	Kız	87	71,81	6247,50	2419,500	-1,376	,169
	Erkek	63	80,60	5077,50			
İzolasyon	Kız	87	73,81	6421,50	2593,500	-,686	,493
	Erkek	63	77,83	4903,50			
Söylenti Yayma	Kız	87	75,13	6536,00	2708,000	-,162	,871
	Erkek	63	76,02	4789,00			
Eşyalara Zarar Verme	Kız	87	73,03	6353,50	2525,500	-1,094	,274
	Erkek	63	78,91	4971,50			
Cinsel Zorbalık	Kız	87	73,46	6391,00	2563,000	-1,144	,253
	Erkek	63	78,32	4934,00			
Toplam	Kız	87	69,79	6072,00	2244,000	-1,942	,052
	Erkek	63	83,38	5253,00			

Tablo 4.4.1. incelendiğinde, akran zorbalığı davranış eğilimlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($U=2244,000$, $z=-1,942$ $p>0,05$). 9-12 yaş arası çocukların zorbalık davranışlarından sözel zorbalık ($U=2419,500$, $z=-1,376$, $p>0,05$), izolasyon ($U=2593,500$, $z=-,686$, $p>0,05$), söylenti yayma ($U=2708,000$, $z=-,162$, $p>0,05$), eşyalara zara verme ($U=2525,500$, $z=-1,094$, $p>0,05$), cinsel zorbalık $U=2244,000$, $z=-1,942$, $p>0,05$) boyutları cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Ancak fiziksel zorbalık boyutu ortalama puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($U=2218,500$; $z=-2,063$; $p=,039$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, erkek çocukların fiziksel zorbalık

ortalama puanlarının kız çocukların fiziksel zorbalık ortalama puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.2. *Akran Zorbalığı Ölçeği Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek için Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları*

Akran Zorbalığı Ölçeği	Grup	n	SO	ST	U	Z	p
Fiziksel Zorbalık	9-10 yaş	87	76,47	6653,00	2656,000	-,334	,738
	11-12 yaş	63	74,16	4672,00			
Sözel Zorbalık	9-10 yaş	87	72,13	6275,00	2447,000	-1,258	,208
	11-12 yaş	63	80,16	5050,00			
İzolasyon	9-10 yaş	87	71,36	6208,00	2380,000	-1,682	,093
	11-12 yaş	63	81,22	5117,00			
Söylenti Yayma	9-10 yaş	87	69,15	6016,00	2188,000	2,756	,006
	11-12 yaş	63	84,27	5309,00			
Eşyalara Zarar Verme	9-10 yaş	87	70,53	6136,00	2308,000	-2,200	,028
	11-12 yaş	63	82,37	5189,00			
Cinsel Zorbalık	9-10 yaş	87	72,11	6273,50	2445,500	-1,902	,057
	11-12 yaş	63	80,18	5051,50			
Toplam	9-10 yaş	87	74,62	6492,00	2664,000	-,299	,765
	11-12 yaş	63	76,71	4833,00			

Tablo 4.4.2. incelendiğinde, akran zorbalığı davranış eğilimlerinin çocuğun yaşına göre farklılaşmadığı görülmektedir. ($U = 2664,000$, $z = -,299$, $p > 0,05$). 9-12 yaş arası çocukların zorbalık davranışlarından fiziksel zorbalık ($U = 2656,000$, $z = -,334$, $p > 0,05$), sözel zorbalık ($U = 2447,000$, $z = -1,258$, $p > 0,05$), izolasyon ($U = 2380,000$, $z = -1,682$, $p > 0,05$), cinsel zorbalık ($U = 2445,500$, $z = -1,902$, $p > 0,05$) boyutları yaşa göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Ancak söylenti yayma ($U = 2188,000$ $z = 2,756$ $p > 0,05$) ve eşyalara zarar verme ($U = 2308,000$, $z = -2,200$ $p > 0,05$) alt boyutları ortalama puanları yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Sıra ortalamaları dikkate alındığında 11-12 yaşındaki çocuklarda söylenti yayma ve eşyalara zarar verme ortalama puanları 9-10 yaşındaki çocukların söylenti yayma ve eşyalara zarar verme ortalama puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.3. Akran Zorbalığı Ölçeği Puanlarının Çocuğun Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Zorba Ölçeği	Grup	n	SO	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Fiziksel Zorbalık	5. sınıf	66	76,61	2	3,038	,219	
	6. sınıf	38	83,26				
	7. sınıf	46	67,49				
Sözel Zorbalık	5. sınıf	66	72,23	2	1,237	,539	
	6. sınıf	38	80,96				
	7. sınıf	46	75,68				
İzolasyon	5. sınıf	66	69,00	2	4,895	,087	
	6. sınıf	38	84,72				
	7. sınıf	46	77,21				
Söylenti Yayma	5. sınıf	66	71,58	2	3,228	,199	
	6. sınıf	38	73,57				
	7. sınıf	46	82,72				
Eşyalara Zarar Verme	5. sınıf	66	64,53	2	13,685	,001	2>1, 3>1
	6. sınıf	38	86,16				
	7. sınıf	46	82,43				
Cinsel Zorbalık	5. sınıf	66	69,77	2	6,120	,047	
	6. sınıf	38	81,54				
	7. sınıf	46	78,73				
Toplam	5. sınıf	66	74,14	2	1,944	,378	
	6. sınıf	38	83,42				
	7. sınıf	46	70,90				

Tablo 4.4.3. incelendiğinde, 9-10 yaş arası çocukların akran zorbalığı ölçeğinin fiziksel zorbalık, ($p>0,05$), sözel zorbalık ($p>0,05$), izolasyon ($p>0,05$) söylenti yayma ($p>0,05$) ve cinsel zorbalık ($p>0,05$) alt boyutlarında aldıkları ortalama puanların sınıf düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak eşyalara zarar verme alt boyutundan aldıkları ortalama puanların sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($\chi^2(2) = 13,685$; $p=,001$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın 5 ve 6. Sınıflar ($U=894,000$; $z=-3,468$; $p=,001$) ile 5 ve 7. Sınıflar ($U=1154,000$; $z=-3,106$; $p=,002$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, hem 6. Sınıf hem de 7. Sınıfta olan çocukların puanları 5. Sınıfta olanlara göre daha yüksektir. Ölçek toplamında ve diğer alt boyutlarda ise çocuğun sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>,05$).

Tablo 4.4.4. Akran Zorbalığı Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Zorba Ölçeği	Grup	n	SO	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Fiziksel Zorbalık	İlköğretim	37	81,27	2	20,011	,000	1>3, 2>3
	Ortaöğretim	46	94,37				
	Yükseköğretim	67	59,36				
Sözel Zorbalık	İlköğretim	37	84,11	2	14,092	,001	1>3, 2>3
	Ortaöğretim	46	87,63				
	Yükseköğretim	67	62,42				
İzolasyon	İlköğretim	37	77,05	2	9,366	,009	2>3
	Ortaöğretim	46	87,25				
	Yükseköğretim	67	66,57				
Söylenti Yayma	İlköğretim	37	74,84	2	10,473	,005	2>3
	Ortaöğretim	46	87,89				
	Yükseköğretim	67	67,36				
Eşyalara Zarar Verme	İlköğretim	37	81,05	2	3,594	,166	
	Ortaöğretim	46	79,11				
	Yükseköğretim	67	69,96				
Cinsel Zorbalık	İlköğretim	37	75,42	2	1,192	,551	
	Ortaöğretim	46	78,71				
	Yükseköğretim	67	73,34				
Toplam	İlköğretim	37	83,04	2	20,337	,000	1>3, 2>3
	Ortaöğretim	46	93,84				
	Yükseköğretim	67	58,75				

Tablo 4.4.4. incelendiğinde, çocukların fiziksel zorbalık alt boyutundan aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2) = 20,011$; $p < ,001$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3 = ,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U = 881,000$; $z = -2,603$; $p = ,009$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U = 818,000$; $z = -4,411$; $p < ,001$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi yükseköğretimden mezun olan çocukların puanlarından daha yüksektir.

Çocukların sözel zorbalık alt boyutundan aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2) = 14,092$; $p = ,001$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3 = ,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U = 870,500$; $z = -2,956$; $p = ,003$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U = 1033,500$; $z = -3,448$; $p = ,001$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi yükseköğretimden mezun olan çocuklarınkine göre daha yüksektir.

Çocukların izolasyon alt boyutundan aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2) = 9,366$; $p=,009$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ortaöğretim ve yükseköğretim arasında olduğu belirlenmiştir ($U=1115,500$; $z=-3,066$; $p=,002$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi ortaöğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi yükseköğretimden mezunu olan çocukların puanlarından daha yüksektir.

Çocukların söylenti yayma alt boyutundan aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2)= 10,473$; $p=,005$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ortaöğretim ve yükseköğretim arasında olduğu belirlenmiştir ($U=1118,500$; $z=-3,219$; $p=,001$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi ortaöğretim mezunu olan çocukların puanları, annesi yükseköğretim mezunu olan çocukların puanlarından daha yüksektir.

Çocukların ölçek toplamından aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2)= 20,337$; $p<,001$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U=836,000$; $z=-2,876$; $p=,004$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U=822,000$; $z=-4,352$; $p<,001$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi yükseköğretimden mezunu olan çocukların puanlarından daha yüksektir.

Eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık alt boyutlarında ise annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>,05$).

Tablo 4.4.5. Akran Zorbalığı Ölçeği Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Zorba Ölçeği	Grup	n	SO	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Fiziksel Zorbalık	İlköğretim	30	80,70	2	10,774	,005	1>3, 2>3
	Ortaöğretim	49	88,89				
	Yükseköğretim	71	64,06				
Sözel Zorbalık	İlköğretim	30	81,18	2	3,181	,204	
	Ortaöğretim	49	80,60				
	Yükseköğretim	71	69,58				
İzolasyon	İlköğretim	30	83,85	2	2,099	,350	
	Ortaöğretim	49	72,87				
	Yükseköğretim	71	73,79				
Söylenti Yayma	İlköğretim	30	81,70	2	1,314	,518	
	Ortaöğretim	49	74,16				
	Yükseköğretim	71	73,80				
Eşyalara Zarar Verme	İlköğretim	30	78,25	2	,633	,729	
	Ortaöğretim	49	72,65				
	Yükseköğretim	71	76,30				
Cinsel Zorbalık	İlköğretim	30	80,02	2	3,598	,165	
	Ortaöğretim	49	69,97				
	Yükseköğretim	71	77,41				
Toplam	İlköğretim	30	85,17	2	8,934	,011	2>3
	Ortaöğretim	49	85,36				
	Yükseköğretim	71	64,61				

Tablo 4.4.5. incelendiğinde, çocukların akran zorbalığı ölçeği genel toplamından aldıkları puanlar baba öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($\chi^2(2) = 8,934$; $p=,011$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucuna göre bu farkın ortaöğretim ve yükseköğretim arasında olduğu belirlenmiştir ($U=1254,500$; $z=-2,677$; $p=,007$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, babası ortaöğretimden mezun olan çocukların akran zorbalığı puan ortalamalarının babası yükseköğretim mezun olan çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre yüksek öğretim mezunu olan babaların çocuklarında zorba davranış eğiliminin daha düşük olduğu söylenebilir.

Akran zorbalığı fiziksel zorbalık boyutundan alınan puan ortalamalarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır ($\chi^2(2) = 10,774$; $p=,005$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) yapılan Mann-Whitney U Testi analizi sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U=827,500$; $z=-1,884$; $p=,060$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U=1165,000$; $z=-3,193$; $p=,001$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamalarına göre

babası ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocukların fiziksel zorbalık puan ortalamalarının babası yükseköğretim mezunu olan çocukların fiziksel zorbalık puan ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre ortaöğretim mezunu babaların çocuklarında fiziksel zorbalık olasılığının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Çocukların sözel zorbalık, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar ve cinsel zorbalık alt boyutlarından aldıkları ortalama puanların baba öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>,05$).

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “9-12 yaş arası çocuklarda akran ilişkileri çocuğun cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yanıt aramak için cinsiyet ve yaş değişkenleri için Mann Whitney U Testi, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyi değişkenleri içinde Kruskal-Wallis H Testi yapılmıştır. Her iki analiz sonuçları sırasıyla Tablo 4.5.1. ile Tablo 4.5.5. arasında sunulmuştur.

Tablo 4.5.1. Akran İlişkileri Ölçeği Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Akran İlişkileri Ölçeği	Grup	n	SO	ST	U	Z	p
Bağlılık	Kız	87	73,99	6437,50	2609,500	-,501	,617
	Erkek	63	77,58	4887,50			
Güven ve Özdeşim	Kız	87	75,35	6555,50	2727,500	-,050	,960
	Erkek	63	75,71	4769,50			
Kendini Açma	Kız	87	78,50	6829,50	2479,500	-1,006	,314
	Erkek	63	71,36	4495,50			
Sadakat	Kız	87	73,52	6396,50	2568,500	-,662	,508
	Erkek	63	78,23	4928,50			
Toplam	Kız	87	74,56	6486,50	2658,500	-,312	,755
	Erkek	63	76,80	4838,50			

Tablo 4.5.1. incelendiğinde 9-10 yaş arası çocukların akran ilişkilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir ($U=2658,500$, $z= -312$ $p>0,05$). Akran ilişkileri bağlılık ($U=2609,500$, $z=-,501$, $p>0,05$) güven-özdeşim ($U=2727,500$, $z=-,050$, $p>0,05$), kendini açma ($U=2479,500$, $z=-1,006$, $p>0,05$) ve sadakat ($U=2568,500$, $z=-,312$, $p>0,05$) boyutları cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.2. Akran İlişkileri Ölçeği Puanlarının Çocuğun Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Akran İlişkileri Ölçeği	Grup	n	SO	ST	U	Z	p
Bağlılık	9-10 yaş	87	79,30	6899,00	2410,000	-1,263	,207
	11-12 yaş	63	70,25	4426,00			
Güven ve Özdeşim	9-10 yaş	87	77,61	6752,00	2557,000	-,706	,480
	11-12 yaş	63	72,59	4573,00			
Kendini Açma	9-10 yaş	87	77,27	6722,50	2586,500	-,594	,553
	11-12 yaş	63	73,06	4602,50			
Sadakat	9-10 yaş	87	74,38	6471,00	2643,000	-,375	,707
	11-12 yaş	63	77,05	4854,00			
Toplam	9-10 yaş	87	77,31	6726,00	2583,000	-,600	,548
	11-12 yaş	63	73,00	4599,00			

Tablo 4.5.2. incelendiğinde, 9-10 yaş arası çocukların akran ilişkilerinin yaşa göre farklılaşmadığı görülmektedir ($U=2583,000$, $z=-,600$ $p>0,05$). Akran ilişkileri bağlılık ($U=2410,000$, $z=-1,263$, $p>0,05$), güven-özdeşim ($U=2557,000$, $z=-,706$, $p>0,05$), kendini açma ($U=2586,500$, $z=-,594$, $p>0,05$) ve sadakat ($U=2643,000$, $z=-,375$, $p>0,05$) alt boyutları yaşa göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.3. Akran İlişkileri Ölçeği Puanlarının Çocuğun Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Akran İlişkileri Ölçeği	Grup	n	SO	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Bağlılık	5. sınıf	66	75,94	2	1,198	,549	
	6. sınıf	38	80,82				
	7. sınıf	46	70,48				
Güven ve Özdeşim	5. sınıf	66	80,99	2	1,941	,379	
	6. sınıf	38	70,47				
	7. sınıf	46	71,77				
Kendini Açma	5. sınıf	66	79,24	2	,912	,634	
	6. sınıf	38	71,92				
	7. sınıf	46	73,09				
Sadakat	5. sınıf	66	76,89	2	,264	,876	
	6. sınıf	38	72,47				
	7. sınıf	46	76,00				
Toplam	5. sınıf	66	77,58	2	,465	,793	
	6. sınıf	38	76,17				
	7. sınıf	46	71,97				

Tablo 4.5.3. incelendiğinde 9-10 yaş arası çocukların akran ilişkilerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($\chi^2=,465$, $p>0,05$). Akran ilişkileri bağlılık ($\chi^2=1,198$,

$p>0,05$), güven-özdeşim ($\chi^2=1,941$, $p>0,05$), kendini açma ($\chi^2=,912$, $p>0,05$) ve sadakat ($\chi^2=,264$, $p>0,05$) boyutları sınıf düzeyine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.4. Akran İlişkileri Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Akran İlişkileri Ölçeği	Grup	n	SO	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Bağlılık	İlköğretim	37	64,12	2	9,305	,010	3>1, 3>2
	Ortaöğretim	46	67,27				
	Yükseköğretim	67	87,43				
Güven ve Özdeşim	İlköğretim	37	59,05	2	13,544	,001	3>1, 3>2
	Ortaöğretim	46	68,57				
	Yükseköğretim	67	89,34				
Kendini Açma	İlköğretim	37	70,11	2	5,698	,058	
	Ortaöğretim	46	66,46				
	Yükseköğretim	67	84,69				
Sadakat	İlköğretim	37	69,36	2	1,091	,579	
	Ortaöğretim	46	78,97				
	Yükseköğretim	67	76,51				
Toplam	İlköğretim	37	63,58	2	9,545	,008	3>1, 3>2
	Ortaöğretim	46	67,49				
	Yükseköğretim	67	87,58				

Tablo 4.5.4. incelendiğinde, 9-12 yaş arası çocukların akran ilişkileri ölçeği bağlılık alt boyutundan aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2) = 9,305$; $p=,010$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U=863,000$; $z=-2,566$; $p=,010$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U=1118,000$; $z=-2,482$; $p=,013$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi yükseköğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocuklarınkine göre daha yüksektir.

Çocukların güven ve özdeşim alt boyutundan aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2) = 13,544$; $p=,001$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U=745,000$; $z=-3,387$; $p=,001$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U=1108,000$; $z=-2,560$; $p=,010$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi yükseköğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocuklarınkine göre daha yüksektir.

Çocukların ölçek toplamından aldıkları puanların annelerin öğrenim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2(2) = 9,545$; $p=,008$). Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($,05/3=,0167$) Mann-Whitney U Testi ile incelenen ikili karşılaştırmalar sonucunda, bu farkın ilköğretim ve yükseköğretim ($U=853,000$; $z=-2,626$; $p=,009$) ile ortaöğretim ve yükseköğretim ($U=1118,000$; $z=-2,475$; $p=,013$) arasında olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, annesi yükseköğretimden mezun olan çocukların puanları, annesi ilköğretim veya ortaöğretimden mezun olan çocuklarınkine göre daha yüksektir.

Diğer alt boyutlarda ise annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>,05$).

Tablo 4.5.5. Akran İlişkileri Ölçeği Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Akran İlişkileri Ölçeği	Grup	n	SO	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Bağlılık	İlköğretim	30	70,17	2	2,352	,308	
	Ortaöğretim	49	70,48				
	Yükseköğretim	71	81,22				
Güven ve Özdeşim	İlköğretim	30	67,03	2	3,772	,152	
	Ortaöğretim	49	70,42				
	Yükseköğretim	71	82,58				
Kendini Açma	İlköğretim	30	63,13	2	3,898	,142	
	Ortaöğretim	49	74,42				
	Yükseköğretim	71	81,47				
Sadakat	İlköğretim	30	70,58	2	,794	,672	
	Ortaöğretim	49	79,33				
	Yükseköğretim	71	74,94				
Toplam	İlköğretim	30	67,32	2	2,912	,233	
	Ortaöğretim	49	71,55				
	Yükseköğretim	71	81,68				

Tablo 4.5.5. incelendiğinde, 9-10 yaş arası çocukların akran ilişkilerinin baba öğrenim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($\chi^2=2,912$, $p>0,05$). 9-12 yaş arası çocukların akran ilişkileri ölçeği bağlılık ($\chi^2=2,352$, $p>0,05$), güven-özdeşim ($\chi^2=3,772$, $p>0,05$), kendini açma, ($\chi^2=3,898$, $p>0,05$) ve sadakat ($\chi^2=,794$, $p>0,05$) boyutları baba öğrenim düzeyine göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmamaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Her çocuk ve genç güvenli okul ortamında eğitim alma hakkına sahiptir. Okullar, bireylere toplumsal gereksinimler doğrultusunda bilgi, beceri ve davranışların kazandırıldığı, sosyal sorumluluk, oto-kontrol, saygı ve sevgi gibi psiko-sosyal kişilik özelliklerinin olduğu eğitim kurumlarıdır. Sosyal bir kurum olarak okul, öğrencinin ait olma, sevgi, takdir edilme, destek ve başarı gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak son yıllarda çocuk ve ergenlerin okul memnuniyetinin düştüğü görülmektedir. Okul zorbalığı üzerine yapılan araştırmalarda zorbalık davranışlarının uluslararası bir halk sağlığı sorunu olduğu belirtilmektedir (Masiello vd., 2014; Romera vd., 2019). Ülkemizde yapılan araştırmalarda okul memnuniyetinin düşüklüğünün nedenleri arasında sosyal destek ve okul ortamında algılanan şiddet ya da akran zorbalığı gösterilmektedir (Özdemir ve Sezgin, 2011). Okul zorbalığının sosyal-duygusal kişilik ve toplumsal yaşamdaki etkileri göz önüne alındığında, okul zorbalığı çocukların okul yaşamında güvende olma gibi temel insan haklarını ihlal etmektedir (Olweus, 1993). Bu nedenle de zorbalığı önlemek ve azaltmak için özellikle son yıllarda çok sayıda önlem çalışmalarının başlatılmış olduğu dikkati çekmektedir. Okul zorbalığına önlem bağlamında ön ergenlik çağındaki 9-12 yaş çocuklarda akran zorbalığı davranış eğilimlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar alanyazın çerçevesinde tartışılarak aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ilk alt problemi 9-12 yaş arası çocuklarda hangi zorbalık davranış eğilimleri olduğunu belirlemeye yöneliktir. Katılımcılarda sözel zorbalık, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ya da cinsel zorbalık gibi davranış eğilimlerinin yok denecek kadar düşük olduğu görülmüştür. Ancak düşükte olsa akran ilişkilerinde fiziksel zorbalık gibi saldırgan davranış eğiliminin olduğu dikkati çekmiştir. Gökler'in (2007) ilköğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada en sık kullanılan zorbalık türünün fiziksel zorbalık olduğu belirtilmektedir. Özkan ve Çifci (2010) ve Çinkır'ın (2006) çalışmalarında da akran ilişkilerinde en sık başvurulanan zorbalık davranışlarının sözel zorbalık ve fiziksel zorbalık olduğu belirtilmektedir. Olweus (2005) zorbalık türlerini öğrencilerin bulundukları yaşla ilgisi

olduğunu savunmaktadır. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe fiziksel zorbalık davranışı yerini sözel yani dolaylı zorbalık davranışına bıraktığını ifade etmektedir.

Gelişimsel olarak 9-12 yaş dönemi akran beğenisinin önem kazandığı bir dönemdir. Aynı zamanda arkadaş grupları bağlamında akranlarla gruplaşma döneminin başlangıcıdır. Bu yaşlarda bir gruba ya da takıma bağlı olmak, iş birliği içinde olmak bireysel çabadan daha üstün görülmektedir. Bu yaşlarda çocuk için psiko-sosyal olarak gruba uyum içerisinde olmak ve gruba aidiyet önemlidir. Ayrıca akranlar arasında beğenilmek, takdir edilmek ve popüler olmak önemsenmektedir (Yavuzer, 2016). Akranlarıyla ilişkilerde genellikle empati yeteneği gelişmeyen, sosyal becerilerde ve iletişim kurmada sorun yaşayan ergenlerde zorbalık davranışları görülme olasılığı daha yüksektir. Özellikle akranlarıyla uyumlu olmadıklarında da fark edilmek istediklerinde ya da sert görünmek gibi birtakım nedenlerle akranlarına zorbalık uygulayabilmektedir. Zorbalık davranışları sergileyen çocukların genellikle sorun çözme becerilerinde yetersizlik görülür (Andreou, 2001). Katılımcıların yaş ve gelişimsel özellikleri düşünüldüğünde 9-12 yaş arası çocuklar için bir gruba ya da takıma bağlı olma ya da aidiyet hissetmek çok önemlidir. Çocukların fiziksel zorbalık eğiliminde bağlılık ve aidiyet duyguları hissettikleri akran gruplarıyla ortak davranış seçme eğilimi görülebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi 9-12 yaş arası çocukların akran ilişkilerini belirlemeye yöneliktir. Araştırmada ön ergenlik çağındaki çocukların akran ilişkilerinde güven-özdeşim kurma ve bağlılığın daha baskın olduğu görülmüştür. Bayraktar (2007) tarafından yapılan bir araştırmada ebeveyn-akran ilişkileri incelenmiş ve çalışma sonucuna göre ergenlerin olumlu gelişimlerinden güvenli anne-baba ve akran ilişkilerinin önemli olduğu belirtilmiştir. Akran ilişkileriyle ilgili yapılan başka bir araştırmada Tozkoparan (2014) akran ilişkilerinde bağlılık, güven ve özdeşim boyutlarının baskın olduğunu bildirmiştir. Özellikle ergenlik dönemi için önemli olan akran ilişkileri ergenin yaşadığı bu dönemi olumlu bir şekilde atlaması ve çevresindekilerle sağlıklı ilişki geliştirebilmesi açısından önemli bir olgudur. Raboteg-Saric vd. (2014) sağlıklı arkadaşlık ilişkisi kuran ergenlerin yaşam doyumuna sahip, mutlu ve benlik saygısı yüksek bireyler olduklarını ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkarak ergenlik döneminin sağlıklı şekilde tamamlanabilmesi için olumlu akran ilişkileri kurmanın ve geliştirmenin önemli olduğu söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi 9-12 yaş arası çocuklarda zorbalık davranışları ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemeye yöneliktir. Araştırmada akran ilişkileri ile akran zorbalığı arasında orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Özellikle sözel zorbalık davranışları ile akran ilişkileri bağlılık ve güven-özdeşim

arasında, zorbalık izolasyon davranışları ile akran ilişkileri kendini açma arasında negatif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu yönündedir. Tekce (2019) çalışmasında arkadaşlık niteliği, zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalma durumu anlamlı bir ilişki içindedir. Zorba veya kurban olma durumunun arkadaşlık niteliği açısından negatif yönde bir ilişki içinde olduğunu belirtmiştir. Ray vd.'nin (1997) yaptıkları çalışmada akran zorbalığı ve arkadaş niteliğinin ilişkili olduğunu ve genellikle reddedilen ve az arkadaş sahip olan çocukların daha fazla zorbalık yaptığını veya kurban durumuna düştüğünü ifade etmiştir. Hodges, vd.'nin (1999) dördüncü ve beşinci sınıflarda yaptıkları bir yıllık boylamsal bir çalışmada arkadaşlığın zorbalığa karşı koruyucu bir güç olup olmadığını incelemişler ve olumlu akran ilişkilerine sahip öğrencilerin mağdur olma durumlarının zayıfladığını bildirmişlerdir. Bu bakımdan akran ilişkilerinin, akran zorbalığının önlenmesindeki önemini belirtmişlerdir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi 9-12 yaş arası çocuklarda zorbalık davranış eğilimleri çocuğun cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir.

Araştırmada fiziksel zorbalık davranışlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Kız çocuklarına göre erkek çocuklarında fiziksel zorbalık davranışları daha fazla görülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuç genel anlamda literatürde bulunan çalışmalarla örtüşmektedir. Akran zorbalığıyla ilgili yapılan çalışmalarda cinsiyete ilişkin benzer bulgular ortaya çıkmıştır. Perkins ve Montford (2005) yaptıkları araştırmada erkek ve kızların zorbalık düzeylerinin farklı olduğunu, erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık davranışları sergilediklerini tespit etmişlerdir. Dölek (2002) yaptığı araştırmada erkeklerin kız öğrencilere göre fiziksel zorbalık davranışını daha sık gösterdikleri sonucuna varmıştır. Yaban (2010) tarafından ergenlerle yapılan bir araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre zorbalık yapma ve zorbalığa katılma puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu bildirilmiştir. Satan (2006) tarafından yapılan başka bir araştırmada da erkeklerin zorba davranışlara olan yatkınlığının, kız öğrencilere göre daha çok olduğunu belirtmiştir. Özkan ve Çifci'nin (2010) yaptıkları araştırmada, zorba davranışlarının cinsiyetle ilişkisinde, erkek öğrencilerin %62,4 oranıyla kız öğrencilerden daha çok zorbalık eğilimi içerisinde oldukları ifade edilmiştir. Benzer şekilde Yöndem ve Totan (2008) erkeklerin zorbalık davranışını kızlara göre daha fazla uyguladıklarını belirtmiştir. Genç (2007) yaptığı araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel zorbalık uyguladıkları bildirmiştir. Henüz bu yaş grubunda sözel zorbalık açısından cinsiyetin tam anlamıyla farklılaşmadığı, çocukların yaşları ilerledikçe sözel zorbalığın daha belirgin olduğu, aynı zamanda kızların erkeklere göre dolaylı zorbalık türlerini

ergenlik döneminde sıklıkla gösterdikleri belirtilmiştir (Cairns, vd., 1989). Erkek çocuklarının kız çocuklarına göre diğer çocuklara güçlerini göstermek ve cesur olduklarını kanıtlamak için bunu bir fırsat olarak gördükleri (Wright, 1989) ve karşısındakiyle yüzleşme eğiliminin artarak ilerlemesi (Cairns, vd. 1989) cinsiyete ilişkin bir eğilimle açıklanabilir. Ülkemizde 13-18 yaş arasındaki ergenlerle yapılan başka bir çalışmada erkeklerin kızlara oranla daha fazla fiziksel zorbalık yaptıkları görülmüştür (Bayraktar, 2009). Benzer yaş grubuyla ilgili yapılan başka bir çalışmada 10-11 yaş arasındaki öğrencilerden erkeklerin kızlara göre daha fazla fiziksel zorbalık yaptıklarını kızların ise alay etme, sözel saldırı, ilişkisel saldırı gibi zorbalık türlerini daha fazla gösterdikleri belirlenmiştir (Pekel, 2004). Yurtal ve Cenkseven (2007) tarafından yapılan çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorbalık davranışı gösterdikleri sonucuna ulaştıkları bildirilmiştir. Kartal ve Bilgin (2008) tarafından yapılan başka araştırmada ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla zorba davranışlarını daha sık gösterdikleri belirtilmiştir. Akran zorbalığının cinsiyetle ilişkisine yönelik yapılan çalışmalardan ulaşılan sonuçlara göre zorbalık davranışı ile cinsiyet arasında bir ilişki olduğu ve cinsiyetin zorbalık davranışının türünü belirleyici etkenlerden biri olduğu görülmektedir. Araştırmalarda, kızların saldırganlık durumlarında erkeklerden daha fazla suçluluk ve utanç yaşama eğiliminde oldukları, (Walter ve Burnaford, 2006) öte yandan erkeklerin başkalarına karşı saldırgan olduklarında daha fazla gurur gösterdikleri bildirilmektedir (Fergusson, vd., 2000). Bu durumun sebebi olarak toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kız çocuklarının küçük yaşlarından itibaren fiziksel saldırganlık davranışlarının hoş karşılanmayıp bastırılmasıyla saldırgan davranışlarını açıkça gerçekleştiremedikleri için daha örtülü saldırganlık davranışlarına yönelmeleri ve erkeklerin güç kullanarak toplum karşısında daha erkeksi, daha cesur davranış şekli olarak değerlendirmelerinden dolayı doğrudan zorbalığa yönelmeleri şeklinde açıklanabilir (Bettencourt ve Kernahan, 1997; Bettencourt ve Miller, 1996; Eagly ve Steffen, 1986). Ortaya çıkan bulgularla beraber zorbalık ve cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik bulguların genel olarak literatür tarafından desteklendiği görülmektedir.

Araştırmada zorbalık davranışlarının yaşa göre farklılık gösterdiği görülmüştür. 11-12 yaşlarda söylenti yayma ve eşyalara zarar verme gibi zorbalık davranışlarının daha fazla görüldüğü yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Frisen vd. (2007) ile Craig (1998) çalışmalarında fiziksel saldırganlığın yaş büyüdükçe azaldığı, ama yaş büyüdükçe sözel saldırganlıkta artış olduğu belirtmişlerdir. Cook vd. (2010) 1970 yılından itibaren zorbalıkla ilgili yaptıkları meta-analiz çalışmasında yaş büyüdükçe zorbalığın arttığını bildirmişlerdir. Yavaş'ın (2018) araştırmasında 11 yaşındaki çocukların 8-9 yaşındaki çocuklara göre eşyalara zarar verme, söylenti yayma ve dışlama gibi zorbalık davranışlarını daha çok gösterdiklerini ifade etmiştir.

Kandemir (2006) çalışmasında yaş büyüdükçe zorbalık davranışının arttığını belirtmiştir. Totan ve Yöndem (2007) yaptıkları çalışmada yaş büyüdükçe zorbalık davranışlarının arttığını ifade etmişlerdir. Akran zorbalığının yaşla ilişkisine yönelik yapılan çalışmalardan ulaşılan sonuçlara göre zorbalık davranışı ve yaş arasında bir ilişki olduğu, yaş büyüdükçe zorbalık davranışlarının türünün dolaylı zorbalığa dönüştüğü söylenebilir. Bunun sebebi olarak doğrudan zorbalığa yönelmenin ergenler tarafından tepkiyle karşılanmasından ötürü, zorba kimliğini gizleyebileceği ilişkisel zorbalık türünün tercih edilmiş olabileceği düşünülmektedir (Gültekin, 2003).

Araştırmada zorbalık davranışlarının sınıf seviyesine göre farklılık gösterdiği görülmüştür. 6 ve 7. Sınıflarda eşyalara zarar verme davranışının daha fazla görüldüğü yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Olweus (2005) çalışmasında sınıf seviyesi arttıkça, zorbalık davranışlarının da artmakta olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Chapell vd.'de (2006) sınıf düzeyi arttıkça zorba olmanın arttığını, kurban olma durumunun da azaldığını bildirmişlerdir. Pouwels vd.'in (2018) yaptıkları çalışmada zorbalık davranışının ergenlik döneminde çocukluk dönemine göre daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Smith vd.'in (2003) yaptıkları çalışmada sınıf düzeyi arttıkça zorba olma durumunun da arttığını belirtmişlerdir. Açıkgöz (2018) çalışmasında sınıf seviyesi arttıkça zorbalık davranışlarının da arttığını belirtmiştir. Bulgurcu'nun (2011) araştırmasında 7. sınıfta zorbalık uygulama düzeyinin 6. sınıfa oranla daha fazla olduğunu belirlemiştir. Küçük çocukların, çevresindeki büyüklerinin onlara zorbalık uygulaması nedeniyle, zorba olmanın sınıf düzeyiyle arttığı düşünülmektedir (Alikashiöğlu, vd., 2007). Bu sonuçlar araştırmada ulaşılan sonuçlarla paralellik göstermektedir. Ancak bazı araştırmalarda zorbalık davranışının sınıf seviyesine göre değişmediği belirtilmektedir. Örneğin; Pilin (2010) tarafından yapılan çalışmada sınıf düzeyinin zorbalık davranışlarını anlamlı şekilde etkilemediği sonucuna varmıştır. Greef (2004) yaptığı çalışmada öğrencilerin sınıf seviyesi arttıkça zorbalık düzeylerinin azaldığını ifade etmiştir.

Araştırmada anne eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarda fiziksel zorbalık davranış eğiliminin azaldığı belirlenmiştir. İzolasyon, söylenti yayma zorbalık davranışları ve ölçek genelinde annesi ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olan çocuklarda zorbalık davranışı daha fazla görülmektedir. Araştırma bulgularıyla paralel olarak Satan'ın (2006) yaptığı çalışmada zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin annelerinin eğitim durumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Anneleri ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, anneleri üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha fazla zorbalık davranışı gösterdiğini belirtmiştir. Açıkgöz (2018) tarafından yapılan başka bir çalışmada akran zorbalığı ve anne eğitim durumu arasında anlamlı

bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Anne eğitim seviyesi düşük olan çocukların zorbalık davranışlarını daha fazla gösterdikleri ifade etmiştir. Von Marées ve Petermann (2010) ise çalışmalarında aile eğitim düzeyi ve zorbalık davranışının anlamlı olduğunu, düşük eğitim seviyesine sahip ailelerin çocuklarının zorba, kurban ve zorba-kurban olma durumlarının yükseldiğini ifade etmiş ve aile eğitim düzeyinin zorbalık davranışı için risk faktörü olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada baba eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarda fiziksel zorbalık davranış eğiliminin azaldığı belirlenmiştir. Üniversite mezunu olan babaların çocuklarına göre ilköğretim ve lise mezunu olan babaların çocuklarında zorbalık davranış eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmüştür. Satan'ın (2006) çalışmasında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Albayrak (2012) çalışmasında öğrencilerin babalarının eğitim seviyesi arttıkça çocuklarda zorba olma düzeyinin azaldığı belirtilmektedir. Anne ve baba eğitim seviyesinin yüksek olması, çocukla kurulan iletişimi etkilemektedir. Aile iletişimi güçlü olan çocuklar akranlarıyla olumlu ilişki geliştirmektedir. Bu durumun da akran zorbalığının yaşanmasını engelleyici bir faktör olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Bazı araştırmalarda ise baba öğrenim düzeyi ile çocuklarda görülen zorbalık davranışları arasında ilişki olmadığı belirtilmektedir. Örneğin, Kokkinos ve Panayiotou (2004) çalışmasında aile eğitim düzeyinin zorbalık davranışıyla anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığını belirtmiştir.

Araştırmanın beşinci alt problemi 9-12 yaş arası çocuklarda akran ilişkileri çocuğun cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir.

Araştırmada, akran ilişkilerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Hartup vd.'nin (1993) yaptıkları çalışmada arkadaş ilişkilerinin cinsiyete göre bir farklılık içermediğini bildirmişlerdir. Moral ve Kumcağız (2019) yaptıkları araştırmada akran ilişkilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ifade etmişlerdir. Vitaro vd.'nin (2007) yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Çevik ve Atıcı (2008) yaptıkları çalışmada akran ilişkileri ve cinsiyet arasından anlamlı bir fark bulunmadığını bildirmişlerdir. Ancak Erol'un (2015) çalışmasında 9-12 yaş arası kız çocuklarının sosyal destek aldığı akranlarına kendisini daha kolay açabildiği yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Jones ve Costin (1995) çalışmalarında da kızların arkadaşlık ilişkilerinde daha komünal (birlikte hareket eden) akran ilişkileri sergilediği, akran ilişkilerinde daha çok pozitif paylaşıma yöneldiğini belirlemiştir. Bu durumda, ön ergenlik dönemindeki öğrencilerde akran ilişkilerin cinsiyet bazında

farklılaşmadığı ancak duygusal bağlamda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha aktif olduğu söylenebilir.

Araştırmada akran ilişkilerinin yaşa göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Timur (2019) ergenlerin akran ilişkilerinin yaşa göre farklılık göstermediğini bildirmiştir. Özey (2022) yaptığı araştırmada ergenlerin akran ilişkilerinin yaşa göre farklılık göstermediğini belirtmiştir. Uğur (2020) tarafından yapılan başka bir çalışmada yaş ve akran ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çünkü çoğunlukla ilk ve orta ergenlik döneminde bulunan ergen akranlarını hayatın merkezine koymaktadır. Son ergenlik döneminde ise akran etkisinden uzaklaşıp bağımsızlaştığı ve bireysel kararlarının ön plana çıktığı görülmektedir (Cüceloğlu, 2018: 364). Ancak araştırmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak Tozkoparan (2014) tarafından yapılan bir çalışmada 13 ve 14 yaşındaki öğrencilerin kendilerinden yaşça küçük öğrencilere göre daha olumlu akran ilişkilerine sahip oldukları belirlenmiştir. Erol (2015) tarafından üstün zekalı çocukların akran ilişkilerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenen çalışmasında 11 yaşındaki çocukların 10 yaşındaki çocuklara göre kendini açma alt boyutunda anlamlı bir fark bildirilmiştir.

Araştırmada 9-12 yaş çocuklarının akran ilişkilerinin sınıf seviyesine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Gökduz (2018) çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Akcan'ın (2018) yaptığı araştırmaya göre akran ilişkilerini sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Boyraz'ın (2019) yaptığı çalışmada akran ilişkilerinin sınıf düzeyine göre farklılık göstermediğini belirlemiştir. Demir vd.'nin (2016) ergenlerin akran ilişkilerini incelemek için yaptıkları çalışmada sınıf düzeyi ve akran ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemişlerdir. Akran ilişkilerinin sınıf düzeyine göre farklılık göstermemesinin pek çok sebebi olabilir, bu çalışmadaki olası sebep ergenlik dönemi boyunca akran ilişkilerinin öğrenciler için önemli olması olabilir. Çünkü ergenlik döneminde öğrenci ailesini ve okulu ikinci plana atarken, bir akrana veya akran grubuna ait olmayı ön plana çıkarmaktadır (Harris, 1995). Ancak Jones ve Costin (1995) beşinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin arkadaş niteliklerini inceledikleri çalışmada sınıf düzeyine göre ve arkadaşlık ilişkilerinde niteliğinin farklılaştığı belirlenmiştir. Erden ve Yılmaz'ın (2016) yaptıkları çalışmada akran ilişkilerinin bazı alt boyutlar açısından sınıf düzeyine göre farklılaştığını belirlemişlerdir.

Araştırmada akran ilişkilerinin anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Anne eğitim düzeyi yüksek olan çocuklarda ölçek geneli, bağlılık ve güven-özdeşimin daha baskın olduğu görülmüştür. Çelikkaleli (2010) anne eğitim düzeyi yüksek olan

ergenlerin akran ilişkilerinin de yüksek olduğunu bildirmiştir. Şanlı (2018) çalışmasında annesi lisansüstü eğitim seviyesine sahip çocukların akran ilişkilerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Erden ve Yılmaz'ın (2016) ergenlerde yaptığı çalışmada anne eğitim düzeyi ve akran ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık belirlemiştir. Anne eğitim seviyesi yüksek olan öğrencilerin akran ilişkilerinin yüksek olduğunu ifade etmiştir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak; Erol (2015) çalışmasında anne eğitim düzeyi ve akran ilişkileri arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Timur (2019) tarafından yapılan bir çalışmada akran ilişkilerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı ifade edilmiştir.

Araştırmada akran ilişkilerinin baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Erol (2015) çalışmasında akran ilişkileri ve baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Yücel'in (2009), çalışmasında akran ilişkilerinin baba eğitim durumuna göre değişmediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak bulguların aksine Yılmaz'ın (2016) çalışmasında baba eğitim düzeyi akran ilişkileri, sadakat alt boyutunda anlamlı şekilde farklılık gösterdiğini belirlemiştir. Baba eğitim durumu yüksek olan öğrencilerin akran ilişkilerinde sadakatin daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görüldüğü üzere, anne ve baba eğitim durumu ve akran ilişkileri arasında yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durum ebeveynlerin eğitim düzeylerinin, akran ilişkileri konusunda çocuklarına rehber olmalarını değiştirmedigini, düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin bilinçli ebeveynlik stili geliştirebileceği gibi yüksek öğrenim seviyesine sahip ebeveynlerin çocuklarıyla yoğun iş temposu veya diğer sebeplerle daha az iletişime geçmelerine neden olabileceği yorumu ile ilişkilendirilebilir.

5.2. Sonuç

1. Birinci araştırma problemi ile ilgili bulgular, ölçeğin alt boyutları incelendiğinde tüm alt boyutlar için alınan ortalama puanlar; fiziksel zorbalık 20,57, sözel zorbalık 8,60, izolasyon 7,56, söylenti yayma 5,75, eşyalara zarar verme 10,97, cinsel zorbalık 10,63'tür. Bu bulgulara göre 9-12 yaş arası çocuklarda sözel zorbalık, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık gibi davranış eğilimlerinin olmadığı, ancak çok düşükte olsa fiziksel zorbalık davranış eğilimine sahip oldukları söylenebilir.
2. İkinci araştırma problemi ile ilgili bulgular, Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde tüm alt boyutlar için alınan ortalama puanlar; bağlılık 31,21, güven-özdeşim 14,79, kendini açma 10,04, sadakat 9,61 olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre ön ergenlik çağındaki

çocukların akran ilişkilerinde güven-özdeşim kurma ve bağlılığın daha ön planda olduğu belirlenmiştir.

3. Araştırmanın üçüncü alt problemi ile ilgili bulgular, akran ilişkileri ile akran zorbalığı arasında orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Özellikle sözel zorbalık davranışları ile akran ilişkileri bağlılık ve güven-özdeşim arasında, zorbalık izolasyon davranışları ile akran ilişkileri kendini açma arasında negatif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
4. Araştırmanın dördüncü alt problemi ile ilgili bulgular, erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla fiziksel zorbalık davranışı gösterdikleri belirlenmiştir. Yaş değişkenine göre, 11-12 yaşındaki öğrencilerin 9-10 yaşındaki öğrencilere göre söylenti yayma ve eşyalara zarar verme alt boyutlarında daha fazla zorbalık davranışı gösterdikleri bulunmuştur. Sınıf düzeyi değişkenine göre, 6 ve 7. Sınıfta eğitim gören öğrencilerin eşyalara zarar verme alt boyutunda daha fazla zorbalık davranışı gösterdikleri belirlenmiştir. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde anneye sahip çocukların, annesi yükseköğretim mezunu çocuklardan daha fazla zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Baba eğitim düzeyi değişkenine göre, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde babaya sahip çocukların, babası yükseköğretim mezunu çocuklardan daha fazla zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
5. Araştırmanın beşinci alt problemi ile ilgili bulgular, akran ilişkileri alt boyutları cinsiyete, yaşa, sınıf düzeyine ve baba öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Anne eğitim düzeyine göre annesi yükseköğretimden mezun çocukların bağlılık, güven-özdeşim ve ölçek genelinin daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. Öneriler

Okul ortamından öğrencilerin akranları tarafından uygulanan zorbalık olayları öğrencinin ileriki hayatındaki psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Okul öğrencilerin sosyalleştiği ve vakitlerinin büyük bir kısmını geçirdikleri ortamlardır. Okulun öğrenci için güvenli bir yer olması bu bakımdan önem arz etmektedir. Okullarda yaşanan zorbalık olaylarının engellenmesi öğrencinin okulda geçireceği kaliteli zamanların artmasını sağlayacaktır. Bu bölümden araştırmadan elde edilen sonuçlara yönelik öneriler sunulmuştur.

1. Zorba-mağdur öğrencilerin ebeveynlerini de kapsayan daha geniş örneklemde araştırmalar yapılabilir.

2. Akran zorbalığı konusunda öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini kapsayan çalışmalar yapılabilir.
3. Bu araştırma Antalya ilindeki merkez ilçelerde öğrenim gören ortaokul öğrencileri ile yapılmıştır. Benzer çalışma farklı illerdeki ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinde karşılaştırarak yapılabilir.
4. Özel okul ve devlet okullarında eğitim gören öğrencilerin akran zorbalığına uğrama düzeyleri farklı değişkenlerle incelenebilir.
5. Sosyo-ekonomik düzeyi ve akran zorbalığı arasındaki ilişkinin incelendiği geniş örneklem grubu çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, C. (2018). *Ortaokula devam eden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), S59-S60.
- Akar Çevlik, P. (2013). *Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin tutumları ve müdahale stratejileri* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akcan, E. (2018). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ve yaşam doyumu ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyol, A. K., & Bilbay, A. (2018). Ergenlerin akran zorbalığı yapmaları, zorbalığa maruz kalmaları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi/Examination of the correlation between peer bullying, exposed to bullying, and emphatic tendencies of adolescent. *Journal of History Culture and Art Research, 7*(2), 667-675.
- Albayrak, S. (2012) *Okulda uygulanan zorbalığı önleme programının zorbalığı azaltmasında etkisi* (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, O., & Albayrak-Kaymak, D. (2007). Bullying behaviours and psychosocial health: results from a cross-sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey. *European journal of pediatrics, 166*(12), 1253-1260.
- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, O., Kaymak, D. A., & Ilter, O. (2004). Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. *The European Journal of Public Health, 14*(2), 173-177.
- Alikaşıfoğlu, M. (2011). Akran istismarı. *Türk Pediatri Arşivi, 46*(11), 31-34.

- Andreou, E. (2001). Bully/victim problems and their association with coping behaviour in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology*, 21(1), 59-66.
- Arsenio, W. F., & Lemerise, E. A. (2001). Varieties of childhood bullying: Values, emotion processes, and social competence. *Social development*, 10(1), 59-73.
- Arslan, S. Ö., & Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(184), 218-227.
- Aslan, Ö. M. (2013). *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışları* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Atalay, A. (2010). *Akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumları, arkadaş ilişkileri ve benlik saygısı ile ilişkisi*(Yüksek Lisans Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayas T. & Pişkin, M. (2015). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 316-324.
- Ayaz Alkaya S. & Avşar, F. (2017). Okul Çağı Çocuklarının Akran Zorbalığı Durumları ile Atılganlık Düzeyleri ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14(3).
- Bandura, A. 1989. Social Cognitive Theory. In R. Vasta (Ed.), *Annals of Child JAI Press*.
- Batsche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies And Their Victims: Understanding A Pervasive Problem İn The Schools. *School Psychology Review*, 23(2), 165-174.
- Bauman, S. (2008). The Role Of Elementary School Counselors İn Reducing School Bullying. *The Elementary School Journal*, 108(5), 362-375.
- Bayar, Y., & Uçanok, Z. (2012). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70).
- Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166.

- Bayraktar, F. (2009). *Ergenlerin zorba ve kurban davranışlarında birey, aile, akran ve okula dair özelliklerin rolü: Bütüncül bir model önerisi* (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Bell, C. C., Gamm, S., Vallas, P., & Jackson, P. (2001). Strategies for the prevention of youth violence in Chicago public schools. *School violence: Assessment, management, prevention*, 251-272.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten?. *Developmental review*, 27(1), 90-126.
- Besag, V. (1995). *Bullies and victims in schools*. Philadelphia: Open University Press
- Besag, V. E. (1989). *Bullies and victims in schools. A guide to understanding and management*.
- Bettencourt, B. A., & Kernahan, C. (1997). A meta-analysis of aggression in the presence of violent cues: Effects of gender differences and aversive provocation. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 23(6), 447-456.
- Bettencourt, B., & Miller, N. (1996). Gender differences in aggression as a function of provocation: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 119(3), 422.
- Bollmer, J. M., Milich, R., Harris, M. J., & Maras, M. A. (2005). A friend in need: The role of friendship quality as a protective factor in peer victimization and bullying. *Journal of interpersonal violence*, 20(6), 701-712.
- Bonds, M., & Stoker, S. (2000). *Bully-proofing your school: A comprehensive approach for middle schools*. Sopris West.
- Boyraz, M. (2019). *Lise öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., & O'Brennan, L. M. (2009). A social disorganization perspective on bullying-related attitudes and behaviors: The influence of school context. *American journal of community psychology*, 43(3), 204-220.
- Bursal, M. (2017). *SPSS ile temel veri analizleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Büker, H., & Uludağ, Ş. (2010). Şiddet içerikli video oyunlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri: saldırganlık, şiddet ve suça dair bir değerlendirme. *Adli Bilimler Dergisi*, 9(4), 54-75.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A.
- Cairns, R. B., Cairns, B. D., Neckerman, H. J., Ferguson, L. L., & Gariepy, J. L. (1989). Growth and aggression: I. Childhood to early adolescence. *Developmental psychology*, 25(2), 320.
- Cash, T. F., & Fleming, E. C. (2002). The impact of body image experiences: development of the body image quality of life inventory. *International Journal of eating disorders*, 31(4), 455-460.
- Chapell, M. S., Hasselman, S. L., Kitchin, T., & Lomon, S. N. (2006). Bullying in elementary school, high school, and college. *Adolescence*, 41(164), 633.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz*. (A. Aypay, Çev.) Ankara: Anı.
- Coloroso, B. (2002). The bully, the bullied, and the bystander: From Preschool to High School
- Cowan, P. A., & Cowan, C. P. (2004). From family relationships to peer rejection to antisocial behavior in middle childhood. In *Children's peer relations: From development to intervention*. (pp. 159-177). American Psychological Association..
- Cowie, H. (2011). Peer support as an intervention to counteract school bullying: Listen to the children. *Children & Society*, 25(4), 287-292.
- Craig, W. & Pepler, D. (2003) Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization, *canadian journal of psychiatry*, 48, 577-582.

- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and individual differences*, 24(1), 123-130.
- Crick, N. R., & Bigbee, M. A. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: a multiinformant approach. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 66(2), 337.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological bulletin*, 115(1), 74.
- Cuadros, O., & Berger, C. (2016). The protective role of friendship quality on the wellbeing of adolescents victimized by peers. *Journal of youth and adolescence*, 45(9), 1877-1888.
- Cüceloğlu, D. (2018). *İnsan ve Davranış Psikolojisinin Temel Kavramları*, (36. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* , (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelebi, F., & Aliyev, R. (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Can Sıkıntısı Algılarının ve Zorbalık Durumlarının Karşılaştırılarak İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-264.
- Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240.
- Çetinler Kumkapi, N. T. (2021) *Ortaokul öğrencilerinin okulda akran zorbalığına başvurma ve zorbalık görme düzeyleri (Çanakkale İli Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.).

- Çevik, G.B. & Atıcı, M. (2008). Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 35-50.
- Çınkır, Ş. (2006). Okullarda Kaba güç: Türleri, Etkileri ve Önleme Stratejileri. I. Şiddet ve okul: *Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*. (s.12). <http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/index.htm>
- De Goede, I. H., Branje, S. J., Delsing, M. J., & Meeus, W. H. (2009). Linkages over time between adolescents' relationships with parents and friends. *Journal of youth and adolescence*, 38(10), 1304-1315.
- Delikara, İ. (2002). Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu bildirileri içinde* (s. 147-160). Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı.
- Demanet, J., & Van Houtte, M. (2012). The impact of bullying and victimization on students' relationships. *American Journal of Health Education*, 43(2), 104-113.
- Demir, Y., Kutlu, M., & Erdoğan, U. (2016). Ergenlerin akran ilişkilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *VIII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 5-7.
- Deniz, Z. K. (2020). *Herkes için istatistik kolay*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. Akademi.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 149-162.
- Dornbusch, S. M. (1989). The sociology of adolescence. *Annual review of sociology*, 15, 233-259.
- Dökmen, Ü. (2008). *Yaşama yerleşmek (1. baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Dölek, N. (2001). *İlk ve orta öğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbaca davranışların incelenmesi ve Zorbalığı Önleme Tutumu Programı'nın etkisinin araştırılması* (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Eagly, A.H. ve Steffen, V.J. (1986). Gender and Aggressive Behavior: A Meta-Analytic Review of The Social Psychological Literature. *Psychological Bulletin*, 100, 309-330.
- Eminoğlu, M. (2018). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlık ile akran zorbalığı arasında psikolojik dayanıklılığın aracı rolü* (Yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erden, S., & Yılmaz, S. (2016). İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin insanî değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 387-414.
- Eroğlu, Y., Peker, A., & Yaman, E. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. Kaknüs Yayınları.
- Erol, F. (2015). *Üstün zekâlı ergenlerin akran ilişkileri ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eşkisu, M. (2014). The relationship between bullying, family functions, perceived social support among high school students. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 159, 492-496
- Farmer, T. W., & Xie, H. (2007). Aggression and school social dynamics: The good, the bad, and the ordinary. *Journal of School Psychology*, 45(5), 461-478.
- Fergusson, D. M., Woodward, L. J., & Horwood, L. J. (2000). Risk factors and life processes associated with the onset of suicidal behaviour during adolescence and early adulthood. *Psychological medicine*, 30(1), 23-39.

- Frisen, A., Jonsson, A., Persson, C. (2007) Adolescent's Perception of Bullying: Who is the Victim? Who is the Bully What Can Be Done to Stop Bullying. *Adolescence*; 42 (168): 749-761.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It's not a crime -is it?.it? *Education and the Law*, 12(1), 9-29.
- Garrity, C., & Baris, M. A. (1996). Bullies and victims: a guide for pediatricians. *Contemporary Pediatrics-Montvale-*, 13, 90-92.
- Gaviria, A., & Raphael, S. (2001). School-based peer effects and juvenile behavior. *Review of Economics and Statistics*, 83(2), 257-268.
- Genç, G. (2007) *Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi* (Doktora tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Malatya.
- Gökduş, N. (2018). *Sporcu kimliğine sahip lise öğrencilerinde akran ilişkileri ve akran zorbalığının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gökkaya, F., & Sütcü, S. T. (2018). Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimi ile empati düzeyleri arasındaki ilişkide aile iletişiminin aracı rolü. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 43-70.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Greeff, P. (2004). The nature and prevalence of bullying during the intermediate school phase (Unpublished master's thesis), University of the Free State, Bloemfontein.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran zorbalığı belirleme ölçeği geliştirme çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gürsoy, E. C. (2010). *Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Güvenir, T. (2005). *Okulda Akran İstismarı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Harris, J. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological review*, 102(3), 458.
- Hartup, W. W., & Stevens, N. (1999). Friendships and adaptation across the life span. *Current directions in psychological science*, 8(3), 76-79.
- Hartup, W. W., French, D. C., Laursen, B., Johnston, M. K., & Ogawa, J. R. (1993). Conflict and friendship relations in middle childhood: Behavior in a closed-field situation. *Child Development*, 64(2), 445–454. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1993.tb02920.x>
- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *The Journal Of Child Psychology And Psychiatry And Allied Disciplines*, 41(4), 441-455.
- Hodges, E. V. E., Boivin, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (1999). The power of friendship: Protection against an escalating cycle of peer victimization. *Developmental Psychology*, 35(1), 94–101. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.35.1.94>
- Hortaçsu., N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. İmge Kitapevi, Şubat, Ankara. <https://sozluk.gov.tr/>
- Huebner, A., & Morgan, E. (2002). Adolescent bullying.
- Hussong, A. M. (2000). Distinguishing mean and structural sex differences in adolescent friendship quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(2), 223–243. <https://doi.org/10.1177/0265407500172004>
- Jones, D. C., & Costin, S. E. (1995). Friendship quality during preadolescence and adolescence: the contributions of relationship orientations, instrumentality, and expressivity. *Merrill-*

Palmer Quarterly, 41(4), 517–535. Retrieved from
<http://www.jstor.org/stable/23087939>

- Kandemir, M. (2006). *İlköğretimde algılanan sınıf içi empatik atmosfer ile benlik algısı arasındaki etkileşimin akran zorbalığıyla ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez). Gazi Üniversitesi, Ankara
- Kaner, S. (2000). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karakaş, H. (2019). *Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlemesi ve akran ilişkilerinin incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Karaman-Kepenekçi, Y., & Çınkır, Ş. (2002). *Lise düzeyinde öğrenciler arasında kaba güç* (Yayınlanmamış Araştırma Raporu). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 151, 152.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık. *İlköğretim Online*, 7(2), 485-495.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2009). Bullying and school climate from the aspects of the students Aand Tteachers. *Eurasian Journal Of Educational Research (EJER)*, (36).
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 539-562.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığın nedenleri ile ilgili algıları. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 11(1).
- Kırbaş, Ş., Taşmektepligil, Y., & Üstün, A. (2007). *Ortaöğretimde gençleri şiddete yönelten nedenler ve şiddeti engellemede spor aktivitelerinin rolünün incelenmesi: Amasya İli Örneği*.

- Kidscape (Organisation). (2002). *Bullying: A Practical Guide To Coping For Schools*. Pearson Education.
- Kilmen, S. (2015). *Eğitim araştırmacıları için SPSS uygulamalı istatistik*. Ankara: Edge Akademi.
- Kochanska, G., Gross, J. N., Lin, M. H., & Nichols, K. E. (2002). Guilt in young children: Development, determinants, and relations with a broader system of standards. *Child development*, 73(2), 461-482.
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (47), 480-495.
- Koç, Z. (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koç, Z. (2007). Çocuklar ve ergenlerde okul zorbalığının toplumsal nedenleri. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 12, 32-37.
- Koki, S. (1999). Bullying in schools should not be par for the course. PREL Briefing Paper.
- Kokkinos, C. M., & Panayiotou, G. (2004). Predicting bullying and victimization among early adolescents: Associations with disruptive behavior disorders. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 30(6), 520-533.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.
- Kristensen, S.M. ve Smith, P. K (2003). The use of coping strategies by danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, inresponse to different (hypothetical) types of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 44, 479–88.
- Kumpulainen, K., Räsänen, E., & Puura, K. (2001). Psychiatric disorders and the use of mental health services among children involved in bullying. *Aggressive Behavior: Official Journal Of The International Society For Research On Aggression*, 27(2), 102-110.

- Lambert, V. A., & Lambert, C. E. (2012). Qualitative descriptive research: An acceptable design. *Pacific Rim International Journal of Nursing Research*, 16(4), 255-256.
- Lipman, E. L. (2003). Don't let anyone bully you into thinking bullying is not important! *The Canadian Journal Of Psychiatry*, 48(9), 575-576.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge university press.
- Lowenstein, L. F. (1978). Who is the bully? Bulletin of the British Psychological Society, 31, 147-149.
- Malti, T., Keller, M., & Buchmann, M. (2013). Do moral choices make us feel good? The development of adolescents' emotions following moral decision making. *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 389-397.
- Martinez-Criado, G. (2014). The world of bullying: aAn overview and reflexion. *Coolabah*, (13), 61-73.
- Masiello, M. G., Schroeder, D., & Giarcanela, A. (2014). *A public health approach to bullying prevention*. Washington, DC: American Public Health Association.
- Mendy, A. (1997). Trophic modeling as a tool to evaluate and manage Iceland's multispecies fisheries. *Report of the Marine Research Institute of Iceland*. MS in prep.
- Moral, R., ve Kumcağız, H. (2019). Ergenlerdeki internet bağımlılığı: anne, baba ve akran ilişkileri açısından bir değerlendirme. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 9(2), 335-346.
- Mouttapa, M., Valente, T., Gallaher, P., Rohrbach, L. A., & Unger, J. B. (2004). Social network predictors of bullying and victimization. *Adolescence*, 39(154), 315.
- Murtezaoglu Ç. (2022) *Ergenlerde mutluluk, öz-yeterlik, sosyal onay ihtiyacı ve akran ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Muscari, M. E. (2002). Sticks And Stones: The NP's Role With Bullies And Victims. *Journal Of Pediatric Health Care*, 16(1), 22-28.

- Mynard, H., & Joseph, S. (2000). Development Of The Multidimensional Peer-Victimization Scale. *Aggressive Behavior: Official Journal Of The International Society For Research On Aggression*, 26(2), 169-178.
- Newman, M. L. (2010). *Kindergarten And First Grade Teachers' Perceptions Of Bystander Bullying: Resolution Strategies In Selected Picture Books*. Brigham Young University.
- Nurmi, J. E. (2004). Socialization and self-development: Channeling, selection, adjustment, and reflection.
- Olweus, D. (1993) *Bullying At School: What We Know And What We Can Do*. Cambridge MA: Blackwell.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school. In *Aggressive behavior* (pp. 97-130). Springer, Boston, MA.
- Olweus, D. (1995). Bullying Or Peer Abuse At School: Facts And Intervention. *Current Directions In Psychological Science*, 4(6), 196-200.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational leadership*, 60(6), 12-17.
- Olweus, D. (2005) *Bullying At School. What We Know And What We Can Do*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Öger, K., Tarı I., Yılmazçetin, E, C., (2005) Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. Yeniden Sağlık ve Eğitim Özel Sayısı- www.yeniden.org.tr (Erişim Tarihi: 13.02. 2006) 12:30
- Özdemir, S., & Sezgin, F. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin yönetici ve öğretmen desteği, algılanan şiddet ve okul memnuniyetine ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 181-199.
- Özey B. (2022) Ergenlerin duygusal okuryazarlık düzeylerinin yordanmasında aile içi iletişim ve akran ilişkilerinin rolü. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi
- Özkan, Y., & Çıfci, E. G. (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586.

- Özönder, C., Sağlam, S., & Aksoy, E. (2005). İlköğretim okullarının 7 ve 8. sınıflarında okuyan öğrencilerin “okulda şiddet” ve “taciz” kavramlarına ilişkin kavramsallaştırmaları. *Türk Eğitim Sendikası Dergisi*, 17.
- Öztürk, A., Tezel, A. ve Öztürk, F. Ö. (2019). Bir ortaöğretim kurumunda akran zorbalığının değerlendirilmesi. 1ankara üniversitesi, hemşirelik fakültesi, hemşirelik bölümü, Ankara, Türkiye. *Konuralp Tıp Dergisi* 2019;11(1): 82-88.
- Pearce, J. (2002). What can be done about the bully. *Bullying a practical guide to coping for schools*, 74-
- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasındaki sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary School. *British Journal Of Developmental Psychology*, 20(2), 259-280.
- Perkins, H. J., & Montford, C. R. (2005). The impact of violence on adolescents in schools: a case study on the role of school-based health centers. *Nursing Clinics*, 40(4), 671-679.
- Phye, G. D., & Sanders, C. (2004). *Bullying: Implications For The Classroom*. Elsevier.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2003). Okullarda yaygın bir sorun: akran zorbalığı. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi 'nde Sunulmuş Bildiri (9-11 Temmuz)*. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Pişkin, M. (2005) Okullarımızda yaygın bir sorun: akran zorbalığı. *I. Şiddet ve Okul Sempozyumu*, MEB ve Unicef İş birliği, İstanbul.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Zorba ve kurban lise öğrencilerinin utangaçlık, içedönüklük, dışadönüklük ve özsaygı değişkenleri bakımından incelenmesi. *VIII. Ulusal Psikolojik*

Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri (21-23 Eylül). Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.

- Pouwels, J. L., Lansu, T. A. M., & Cillessen, A. H. N. (2018). A developmental perspective on popularity and the group process of bullying. *Aggression and Violent Behavior*, 43, 64–70. <https://doi.org/10.1016/J.AVB.2018.10.003>
- Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A., & Šakić, M. (2009). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 18(3 (101)), 547-564.
- Ray, G. E., Cohen, R., Secrist, M. E., & Duncan, M. K. (1997). Relating aggressive and victimization behaviors to children's sociometric status and friendships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(1), 95–108. <https://doi.org/10.1177/0265407597141005>
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives On Bullying*. Jessica Kingsley Publishers.
- Rigby, K., Cox, I., & Black, G. (1997). Cooperativeness and bully/victim problems among Australian schoolchildren. *The Journal of social psychology*, 137(3), 357-368.
- Roland, E., & Idsøe, T. (2001). Aggression And Bullying. *Aggressive Behavior: Official Journal Of The International Society For Research On Aggression*, 27(6), 446-462.
- Romera, E. M., Ortega-Ruiz, R., Rodríguez-Barbero, S., & Falla, D. (2019). How do you think the victims of bullying feel? A study of moral emotions in primary school. *Frontiers in psychology*, 10, 1753.
- Salmivalli, C. (1999). Participant role approach to school bullying: implications for interventions. *Journal Of Adolescence*, 22(4), 453-459.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, 322-340.

- Santrock, J. W. (2011). Masa perkembangan anak. Steinberg, Laurence. *Ergenlik*. (Çev. Figen Çok ve diğerlerid.). Ankara: imge Kitabevi, 2007.
- Sarıbeyoğlu, N. S. (2007). *Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Satan, A. (2006) *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo-demografik değişkenler ile ilişkisi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Satan, A. (2011). Okulda Zorbalığın Aktörleri. *Turan-Sam*, 3(10), 55-66.
- Seyitoğlu, M. Ve Gül, Ş. (2016). Gelin Akran Gibi Anlaşalım. *Marmara Bölgesi Bilgi Notu: İstanbul*. <http://Www.Cocuklarlagucluyuz.Net/Yayinlar/Marmara-Bolgesibilgi-Notu-Yayinlandi-Gel-Akran-Gibi-Anlasalim> Tarihinden 6 Mart 2019 Tarihinde Edinilmiştir.
- Sezgin, Ferudun ve Derya Bıyık Ozok D. (2006) “Okulda Şiddet Olgusu ve Glasser'in Kontrol Kuramı,” *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu Bildiri Özetleri, İstanbul, 2006, ss. 42. <http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/index.htm>. 2007.*
- Siegel, C. T. (2008). School-Wide positive behavior support programs in elementary Schools. *Online Submission*.
- Smith, P. K., & Ananiadou, K. (2003). The nature of school bullying and the effectiveness of school-based interventions. *Journal Of Applied Psychoanalytic Studies*, 5(2), 189-209.
- Smith, P. K., Ananiadou, K., & Cowie, H. (2003). Interventions to reduce school bullying. *The Canadian Journal Of Psychiatry*, 48(9), 591-599.
- Smith, P. K., Cowie, H., & Sharp, S. (1994). Working directly with pupils involved in bullying situations. *School bullying: Insights and perspectives*, 193-212.
- Smokowski, P. R., & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*, 27(2), 101-110.

- Spriggs, A. L., Iannotti, R. J., Nansel, T. R., & Haynie, D. L. (2007). Adolescent bullying involvement and perceived family, peer and school relations: Commonalities and differences across race/ethnicity. *Journal of Adolescent Health, 41*(3), 283-293.
- Steinberg, L. (2007) *Ergenlik*. (çev. Figen Çok ve diğerleri). Ankara: İmge Kitabevi, .
- Stewart, S. E. (2007). *Concordance between teacher and student reports of physical and indirect bullying* (Master's thesis, University of Calgary).
- Sullivan, G., Cleary, M., & Sullivan, K. (2003). Bullying in secondary schools. *Bullying in Secondary Schools*, 1-255.
- Swearer, S. M., & Doll, B. (2001). Bullying in schools: An ecological framework. *Journal of Emotional Abuse, 2*(2-3), 7-23.
- Şanlı, M. E. (2018). *Ergenlerin akran ilişkilerinin akıllı telefon bağımlılığına etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Tattum, D., & Tattum, E. (2017). *Social education and personal development*. Routledge.
- Tekce, T. (2019). *İlkokul çocuklarında akran zorbalığı ve arkadaşlık niteliği arasındaki ilişkilerin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 4.
- Tezcan, T. (2015). Liseli gençler ve akran zorbalığı: İstanbul Örneği. İstanbul: *Genç Hayat Yayınları* <http://Genchayat.Org/Wp-Content/Uploads/2015/11/Akranzorbaligirapor.09.10.15.Pdf> Erişim Tarihi: 13.02.2019
- Timur, Ç. (2019). *Boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin akran ilişkilerinin karşılaştırması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

- Topçu Kabasakal T. (2007) , *Zekavet. “Bilgi İşleme Kuramı,”* (Edit.: Alim Kaya) Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegama Yayıncılık, 2007.
- Totan, T. (2007). Okulda zorbalığı önlemede eğitimcilere ve ebeveynlere öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 191-200.
- Totan, T. (2008). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu*, 133s.
- Totan, T. ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi* (8) 2: 53–68
- Tozkoparan, S. (2014). *Öğrenci algısına göre aileden alınan sosyal destek, anne-baba tutumu ve akran ilişkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2008). Bullying: short-term and long-term effects, and the importance of defiance theory in explanation and prevention. *Victims And Offenders*, 3(2-3), 289-312.
- UNESCO, U. (2017). School Violence And Bullying: Global Status Report. *Paris: United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization*.
- Ural, B. ve Özteke, N. (2010). *Okulda zorbalık*. (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Journal Of Theoretical Educational Science*, 5(4), 468-483.
- Ünaldı, E. 2017. *Anne babası boşanmış çocuklarda algılanan anne baba tutumlarının akran zorbalığı davranışı ile ilişkisi* (Yüksel Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. 77s.
- Ünalnış, M., & Şahin, R. (2012). Şiddete yönelik tutum ve okul zorbalığı. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 63-71.

- Vitaro, F., Pedersen, S., & Brendgen, M. (2007). Children's disruptiveness, peer rejection, friends' deviancy, and delinquent behaviors: a process-oriented approach. *Development and Psychopathology*, 19(2), 33-453.
- Von Marées, N., & Petermann, F. (2010). Bullying in German primary schools. *School Psychology International*, 31(2), 178–198. <https://doi.org/10.1177/0143034309352416>
- Walter, J. L., & Burnaford, S. M. (2006). Developmental changes in adolescents' guilt and shame: The role of family climate and gender. *North American Journal of Psychology*, 8(2).
- Wang, C. (2011). *A longitudinal investigation of peer victimization, self-esteem, depression, and anxiety among adolescents: A test of cognitive diathesis-stress theory*. The University of Nebraska-Lincoln.
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of adolescent health*, 41(6), S14-S21.
- Wright, M. R. V. (1989). Physical and verbal aggression in peer groups among Finnish adolescent boys and girls. *International Journal of Behavioral Development*, 12(4), 473-484.
- Yaban, E. H. (2010). *Ergenlerin arkadaşlık niteliği, ebeveynlerden ve okul ortamında öğretmenlerden algılanan destek ile akran zorbalığı/zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkiler*. Hacettepe University, Turkey.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, Â. (2011). *Başa çıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, H. (2016). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yen, C. F., Huang, M. F., Kim, Y. S., Wang, P. W., Tang, T. C., Yeh, Y. C., ... & Yang, P. (2013). Association between types of involvement in school bullying and different dimensions of anxiety symptoms and the moderating effects of age and gender in taiwanese adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 37(4), 263-272.

- Yıldırım Koç, P. (2003). *Çıkmaz Sokak: okulda şiddet ve zorbalık*. Ankara ve İstanbul: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, T., & Canpolat, N. (2017). Akran öğretiminin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 515-526.
- Yılmaz, S. (2016). *İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin, insani değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul.
- Yoon, J. S., & Kerber, K. (2003). Bullying: elementary teachers' attitudes and intervention Strategies. *Research In Education*, 69(1), 27-35.
- Yöndem, Z. D. ve Totan, T. (2008) Ergenlerde zorbalık ve stresle baş etme. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2008; 3(35): 28-37.
- Yöndem, Z. D., & Totan, T. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2), 53-68.
- Yurtal, F., & Cenkseven, F. (2007). İlköğretim okullarında zorbalığın yaygınlığı ve doğası. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 1-13.
- Yücel, N. (2009). *Ergenlerin akran ilişkileri ve yalnızlık düzeylerinde evde internet kullanımının etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zorlu, Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Humanities Sciences*, 11(1), 13-32.
- Development. Vol. 6. Six Theories of Child Development (pp. 1-60). Greenwich, CT: Pasin, S. *Okul öncesi 3-6 yaş arası görülen akran zorbalığı konusunda öğretmen görüşlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Pasin, S. (2017). *Okul öncesi 3-6 yaş arası görülen akran zorbalığı konusunda öğretmen görüşlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Akduman, G. G. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 3 (2), 13-26.

- Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul ilinde bir ilköğretim okulunda 6–8. sınıflarda akran zorbalığı sıklığının araştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aile Sağlığı ABD, İstanbul.
- Yavaş, S. (2018). *Son çocukluk döneminde (9-10 yaş) sorun çözme becerilerinin akran zorbalığına etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğur, Ö. (2020) *Türkiye’de yaşayan 12-14 yaş göçmen çocukların akran ilişkilerinin demografik değişkenlerle incelenmesi (Yalova örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

EKLER

EK-1 Veli Onam Formu

Değerli Anne ve Babalar,

Akdeniz Üniversitesi tarafından desteklenen ve Akdeniz Üniversitesi Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Başak ÇİLOĞLAN tarafından yürütülen 9-12 çocuklarda akran zorbalığı ve akran ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, çocuğunuz sizlere göndereceğimiz link üzerinden online olarak bir anket uygulamasına katılacaktır. Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size de bir ödeme yapılmayacaktır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilirsiniz. Bu araştırmanın size veya çocuğunuza herhangi bir zararı olmayacaktır. Araştırmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Öğrencilerin cevapları tamamıyla gizli tutulacak, sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecek ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya çocuğunuz katılımı için onay verirseniz lütfen formu imzalayınız. Benim için çok önemli olan katkı ve iş birliğiniz için şimdiden çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Başak ÇİLOĞLAN

Açıklamaları detaylı bir şekilde tarafıma sunulmuş olan bu araştırmaya çocuğumun katılmasını gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

() EVET

() HAYIR

İmza:

EK-2 Öğrenci Gönüllü Katılım Formu

Sevgili Öğrenciler,

Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size de bir ödeme yapılmayacaktır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten sonra araştırmaya devam etmemeye karar verebilirsiniz. Bu durumda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Bu araştırmanın size herhangi bir zararı olmayacaktır. Araştırmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak, sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecek ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

()Katılmak istiyorum.

()Katılmak istemiyorum.

EK-3 Öğrenci Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Size sunulan bu anketler bilimsel bir araştırma için hazırlanmıştır. Anketlere vereceğiniz cevaplar sadece araştırma için kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Lütfen anketin üzerine isminizi yazmayınız.

Bütün soruları dikkatlice okumanızı ve sorularını tümünü cevaplamanızı önemle rica ediyorum. Gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtarak soruları cevaplamanız yapmış olduğum bu araştırma açısından önem teşkil etmektedir. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Başak ÇİLOĞLAN

ÖĞRENCİ BİLGİ FORMU

1. Okulunun Adı:

.....

2. Yaş:

.....

3. Sınıfı:

.....

4. İkamet ettiğiniz ilçe?

.....

5. Cinsiyet:

() Kız () Erkek

6. Annenin eğitim durumu nedir?

() Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul

() Lise () Üniversite

Diğer.....

7. Babanın eğitim durumu nedir?

() Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul

() Lise () Üniversite

Diğer.....

EK-4 Ölçek Kullanım İzni

31.03.2022 21:16

Posta - Başak Çiloğlu - Outlook

Re: Yüksek Lisans Tezi için kaynak kullanımı

Tuncay Ayas

18.02.2022 Cum 10:08

Kime: Başak Çiloğlu

Kolaylık

Prof. Dr. Tuncay AYAS

Sakarya Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD

Başak Çiloğlu, 18 Şub 2022 Cum, 10:00 tarihinde şunu yazdı:

Sayın Tuncay AYAS

Akdeniz Üniversitesi, Temel Eğitim Anabilimdalı, Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Akran zorbalığı ve arkadaş ilişkileri konusunda yüksek lisans tezi yazmaktayım. Yapacağım çalışmada geliştirmiş olduğunuz Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu'nu çalışmamda kaynak göstererek izninizle kullanmak istiyorum. İzin vermeniz çalışmama önemli katkı sağlayacaktır.

Saygılarımlar...

Re: Yüksek Lisans Tezi için kaynak kullanımı

Sema Kaner <[REDACTED]>

21.02.2022 Pzt 13:03

Kime: Başak Çiloğlu <[REDACTED]>

1 ek (5 MB)

AKRAN ÖLÇEĞİ.rar;

Merhaba Başak,

İlgili dosyayı yolluyorum.

Ölçeği kullanmanın koşulu; tezin bitince tezinin bir örneğini, tez çalışması makaleye/bildiriye/postere dönüştürse onun da bir örneğini bana yollaman.

Bu arada, bana çalışmanın başlığı, araştırma grubun, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin hakkında bilgi vermenizi istiyorum.

Makalenin künyesi aşağıda.

Kaner, S. (2002). Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ) ve Akran Sapması Ölçeği (ASÖ) geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi*

Eğitim Bilimleri Dergisi, 33(1-2), 77-89.

Başarılar dilerim.

Prof. Dr. Sema Kaner

Başak Çiloğlu <[REDACTED]> 18 Şub 2022 Cum, 10:00 tarihinde şunu yazdı:

Sayın Sema Kaner

Akdeniz Üniversitesi, Temel Eğitim Anabilimdalı, Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Akran zorbalığı ve arkadaş ilişkileri konusunda yüksek lisans tezi yazmaktayım. Yapacağım çalışmada geliştirmiş olduğunuz Arkadaş İlişkileri Ölçeği'ni çalışmamda kaynak göstererek izninizle kullanmak istiyorum. İzin vermeniz çalışmama önemli katkı sağlayacaktır.

Saygılarımlar...

--

Prof. Dr. Sema KANER

EK-5 Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 13.05.2022-357796 T.C

BSPET63AZ3

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 12.05.2022

TOPLANTI SAYISI : 09

KARAR SAYISI : 183

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Zeliha YAZICI**'nın danışmanlığını, **Başak ÇİLOĞLAN**'ın araştırmacılığını üstlendiği, *"9-12 Yaş Çocuklarda Akran Zorbalığının Yaygınlığı, Zorba ve Mağdurların Akran İlişkilerinin İncelenmesi"* konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucuya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır..

EK-6 Araştırma Uygulama İzni

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-20-51103562
Konu : Araştırma Uygulaması İzin Talebi
(Başak ÇİLOĞLAN)

04.06.2022

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

İlgi : 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi.

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün, Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı 20195421018 numaralı öğrencisi **Başak ÇİLOĞLAN'ın "9-12 Yaş Çocuklarda Akran Zorbalığının Yaygınlığı, Zorba ve Mağdurların Akran İlişkilerinin İncelenmesi"** başlıklı araştırmasını, İlimiz Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa İlçelerinde Bulunan Ortaokullarda uygulama isteği ile ilgili 30/05/2022 tarih ve 366897 sayılı yazısı, Müdürlüğümüz ARGE Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup;

Adı geçenin ilgi Genelge kapsamında **2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı** içerisinde olmak üzere, **İlimiz Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa İlçelerinde Bulunan Ortaokullarda Öğrencilere** yönelik araştırmasını, Okul Müdürlüğünün sorumluluğunda Eğitim Öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca **uygun görülmüştür.**

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 25/08/2020 tarih ve 24911 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Mehmet KARAKAŞ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR

Emre ÇALIŞKAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres :
Telefon No : 0 (242) 238 60 00
E-Posta: arge07@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Uğur ÇETİNKAYA

Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

İnternet Adresi: Faks:2422386111

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 32a1-1896-30b2-a046-0a76 kodu ile teyit edilebilir.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29.08.2022

Başak ÇİLOĞLAN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Başak ÇİLOĞLAN

Eğitim Durumu

Ön Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Çocuk Gelişimi
Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi : Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce A2
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Bilfen Koleji Antalya 2017-2018
Uğur Okulları Antalya 2018-2021
Doğa Koleji Antalya 2021-

Tarih :29.08.2022

İNTİHAL RAPORU

26.08.2022 12:36

Turnitin

Turnitin Orjinallik Raporu

İşleme konu: 26-Ağu-2022 12:32 +03
NUMARA: 1887371645
Kelime Sayısı: 21987
Gönderildi: 1

Başak Zeliha Yazıcı tarafından

Benzerlik Endeksi
%15

Kaynağa göre Benzerlik
İnternet Sources: %15
Yayımları: %3
Öğrenci Ödevleri: N/A

1% match (10-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/109140/yokAcikBilim_10138502.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
1% match (10-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/132509/yokAcikBilim_10152699.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
1% match (02-Eyl-2021 tarihli internet) https://www.acarindex.com/pdf/aca/index-c06981f4-ef2e.pdf
1% match (04-Oca-2016 tarihli internet) http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4488/4985.pdf
1% match (17-Şub-2020 tarihli internet) https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/olweus-ogrenciler-icin-akran-zorbaligi-anketi-toad.pdf
< 1% match (17-Şub-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/72502/yokAcikBilim_10318447.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (12-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/40137/yokAcikBilim_10261100.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (13-Nis-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/584910/yokAcikBilim_330784.pdf?sequence=-1
< 1% match (07-Mar-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/93979/yokAcikBilim_10255557.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (07-Mar-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/94410/yokAcikBilim_10322353.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (16-Haz-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/663010/yokAcikBilim_10249634.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (13-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/630932/yokAcikBilim_10321868.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (20-Nis-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/418729/yokAcikBilim_10271056.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (10-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/132229/yokAcikBilim_10182153.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (17-Şub-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/582582/yokAcikBilim_10013587.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (24-Şub-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/596120/yokAcikBilim_10281674.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (12-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/40279/yokAcikBilim_10171711.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (06-Mar-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/712452/yokAcikBilim_10186546.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (08-Haz-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/240911/yokAcikBilim_10261182.pdf?sequence=-1
< 1% match (10-Şub-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/40151/yokAcikBilim_10269587.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (08-Tem-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/241001/yokAcikBilim_10330235.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (18-Haz-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/686186/yokAcikBilim_10152824.pdf?sequence=-1
< 1% match (24-Şub-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/617338/yokAcikBilim_10043250.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (13-Oca-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/631451/yokAcikBilim_10225855.pdf?isAllowed=y&sequence=-1
< 1% match (08-Tem-2022 tarihli internet) https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/104864/yokAcikBilim_10248139.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

https://www.turnitin.com/newreport_printview.asp?eq=0&eb=1&esm=10&oid=1887371645&sid=0&n=0&m=2&svr=27&r=86.61303550428737&lang=tr

1/20